

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

OSLAVA NAROZENIN V MATEŘSKÉ ŠKOLE A V RODINĚ

Vypracovala: Kateřina Musilová

Vedoucí práce: PhDr. Miluše Vítěčková, Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 30. června 2019

Kateřina Musilová

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych z celého srdce poděkovat PhDr. Miluši Vítečkové, Ph.D. za odborné vedení při zpracovávání mé bakalářské práce. Hlavně za čas, který mi věnovala, za její cenné rady, ochotu a psychickou podporu.

Další poděkování patří mé velké rodině za trpělivost a pochopení, kterého se mi od všech dostávalo v průběhu celého studia.

V neposlední řadě děkuji také kolegyním v zaměstnání, kolegyním ve studijním kruhu a všem rodičům, kteří se podíleli na mém výzkumném šetření.

ABSTRAKT

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem se v současné době slaví narozeniny předškolních dětí v českých mateřských školách a v rodinném prostředí. V teoretické části je cílem hlubší vhled do tématu slavnostních okamžiků dětství a poukázání na význam rituálů v předškolním vzdělávání a v rodinné výchově. Práce poukazuje na to, že pozitivní prožitky v raném dětství významně ovlivňují budoucí život dítěte a přinášejí mu mnoho hodnot, o které se v dospělosti může opřít.

V praktické části jsou popsány výsledky kvalitativního výzkumného šetření, prováděného s předškolními pedagogy a s rodiči předškolních dětí. Toto výzkumné šetření přispělo k poznání, jakou formou se narozeniny předškolních dětí slaví v různých typech mateřských škol a v rodinách s předškolními dětmi. Přínosem tohoto zjištění je soubor rituálů k tématu dětských oslav narozenin, využitelný jak v rodině, tak v předškolním vzdělávání, které rodinnou péči doplňuje.

Klíčová slova:

narozeniny, oslava, rituál, předškolní dítě, rodina, mateřská škola

ABSTRACT

The aim of this bachelor thesis is to find out how the birthdays of preschool children in Czech kindergartens and in the family environment are celebrated at the present time. In the theoretical part, the goal is a deeper insight into the topic of festive moments of childhood and the importance of rituals in pre-school and family education. The thesis points out that positive experience in early childhood significantly affect the child's future life and bring him many values that he can rely on in adulthood. The practical part describes the results of qualitative research conducted with preschool teachers and parents of preschool children. This research investigation has contributed to the knowledge of how preschool children's birthdays are celebrated in different types of kindergartens and in families with preschool children. The benefit of this finding is the set of rituals for the theme of children's birthday celebrations, usable both in the family and in preschool education, which complements family care.

Key words:

Birthday, celebration, ritual, preschool child, family, kindergarten

Obsah

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 Základní pojmy	8
1.1 Narozneniny.....	8
1.2 Slavnost.....	8
1.3 Rodinné oslavy.....	9
1.4 Nové rodinné tradice.....	10
1.5 Rituály.....	12
1.5.1 Rozdělení rituálů	13
2 Historie narozneninových rituálů	17
3 Co děti potřebují.....	19
3.1 Teorie potřeb	19
3.2 Potřeby dětí s ohledem na prostředí mateřské školy.....	21
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	24
4 Cíl práce a výzkumné otázky.....	24
5 Metodika.....	24
6 Výsledky	26
6.1 Oslavy v mateřské škole	26
6.1.1 Charakteristika výzkumného souboru	26
6.1.2 Oslavy naroznenin v různých typech mateřských škol.....	26
6.2 Oslavy v rodinném prostředí	46
6.2.1 Charakteristika výzkumného souboru	46
6.2.2 Oslavy naroznenin v různých rodinách	47
7 DISKUZE.....	55
ZÁVĚR.....	58
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	60
SEZNAM PŘÍLOH.....	62

ÚVOD

Jako téma pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolila oslavu narozenin předškolních dětí v mateřské škole a v rodině. Narození dítěte je velkým darem života a stojí za to si jej každoročně připomínat. Když se narodí zdravé dítě, je to pro všechny velká radost a úleva. Nepředstavitelný zázrak. Ve všech kulturách, dobách hluboce minulých i současných, narození dítěte vítáme a oslavujeme. Tento okamžik štěstí si posléze každoročně připomínáme a zároveň se radujeme z toho, jak dítě vyrostlo, vzpomínáme na společné zážitky za předchozí roky a podivujeme se nad pokroky, kterých dítě dosáhlo. Dítě vnímá naši radost a pocity štěstí, teplo rodičovské náruče a pospolitost všech blízkých lidí kolem něj. Všechny tyto radostné emoce zasahují hluboko do podvědomí a naplňují duši dítěte jistotou, že je přijato, milováno a opečováváno. Dítě si tak buduje sebehodnotu, sounáležitost s rodinnými tradicemi a pomáháme mu ukotvit se do běhu času v rytmu celého roku.

Věřím, že tato bakalářská práce přispěje k hlubšímu nahlédnutí do světa dětských narozenin a zde popsané rituály budou kužitku a zejména inspirací k vytvoření vlastních, nezapomenutelných oslav v rodině i v mateřských školách.

I. TEORETICKÁ ČÁST

V úvodu práce jsou vysvětleny základní pojmy, které v práci budu dále zmiňovat. Jsou to: narozeniny, rodinné oslavy a tradice, rituály. V teoretické části je cílem hlubší vhled do tématu slavnostních okamžiků dětství a poukázání na význam rituálů v předškolním vzdělávání a v rodinné výchově. Nastiňuji také historii oslav narozenin a rituálů, které se při narozeninových oslavách vyskytovaly v minulých staletích v západním světě a v českých zemích. Než se dostanu k současné době a způsobu, jak se slaví narozeniny s dětmi v českých rodinách a v českých mateřských školách, budu se více věnovat dětským potřebám, jejichž teorie přinesli naši i zahraniční psychologové ve 20. století. Mým záměrem je poukázat na vliv pozitivních prožitků v dětství na další vývoj dítěte.

1 Základní pojmy

1.1 Narozeniny

Výrazem narozeniny se označuje výročí narození, respektive kalendářní den, ve kterém se daná osoba narodila. V mnoha zemích a kulturách bývá zvykem narozeniny s příbuznými a přáteli oslavovat. Ten, kdo má v daný den narozeniny, je tak označován jako oslavenec. Podoba oslav narození, jak mohou být narozeniny nazývány, se odvíjí mj. podle zvyklostí v dané zemi, kultuře a rodině oslavence. Především ve vyspělých zemích je obvyklé, že oslavenec dostává různé dárky (drobnosti, ale i velké a hodnotné dary). Součástí oslavy bývá i dort ozdobený svíčkami, jejichž počet většinou odpovídá aktuálnímu věku oslavence (Narozeniny, 2019).

1.2 Slavnost

Encyklopedická definice slavnosti ji vysvětluje jako zvláštní nebo mimořádnou společenskou událost, která bývá zpravidla pořádána na oslavu či vzpomínku na nějakou konkrétní osobu. Slavnosti mohou být také pořádány k připomenutí nějaké významné společenské události (narozeniny, svátek, výročí). Slavnosti se téměř vždy pořádají za účasti většího počtu osob. Mohou mít různou formu. Od lidových veřejných veselí až po události čistě soukromé a pro veřejnost zcela uzavřené. Často bývají spojeny s konzumací jídla a pití a mohou mít ráz recepce,

slavnostní hostiny, slavnostní večeře či slavnostního oběda apod... Slavnosti mohou být také spojeny s různými typy společenských obřadů. Může se jednat jak o události velmi veselé (tzv. veselice), tak i o akce velice smutné až pochmurné – smuteční slavnosti. Potud obecná definice zahrnující různé účely, pro které se slavnost koná (Slavnost, 2019).

1.3 Rodinné oslavy

Rodinné oslavy jsou i v dnešním světě součástí rodinného života. Přestože hodnota rodiny je v dnešním rychlém světě zaměřeném na výkon často opomíjena, pro společnost zůstává nadále základním kamenem, na kterém staví. Rodina je především prostorem péče o život. V životě rodiny se střídají dny všední a sváteční. Sváteční dny byly odnepaměti časem osvěžení, radosti a povzbuzení do běžného, občas těžkého života. Mezi rodinné svátky, které přetrvaly z dob minulých a stále zde mají své místo, řadí Skopová (2010) uvítání dítěte na svět, křestní hostinu, zasnuby, svatební obřady, ale i důstojné rozloučení se členem rodiny. Současné české rodiny dle Shorné (2014) slaví tyto svátky:

Narození a křest - oslavy vítání novorozence na svět se během staletí měnily, ale vždy byly v duchu radosti a vděčnosti za dar života.

Oslavy narozenin a jmenin - v rodinách tyto oslavy patří mezi nejčastější a nejrozšířenější.

Oslavy spojené se vzděláváním - současné rodiny neoslavují jen ukončení středoškolského a vysokoškolského vzdělání, ale už i vzdělávání v mateřské a základní škole.

Svatba - svatební obřady dnes mohou být na nejrůznějších místech, ale vytrácí se z nich tradiční zvyky, jako je poděkování rodičům za výchovu, požehnání do manželství a společná oslava s blízkými u velkého stolu, spojená s veselím a oslavou nového páru.

Svátky starší generace - v rodinách se často slaví významná jubilea a výročí svateb.

Pohřeb - úcta k zesnulému a důstojné rozloučení by mělo patřit k rodinným zvykům.

Tyto oslavy měly původně smysl přechodových rituálů, tedy důležitých bodů v životě, které měly usnadnit přechod do další životní fáze. K tomu podotýká Kunze a Salamander (2011), že se v současné době stále více tyto oslavy stávají záležitostí vnějškovou a jejich původní účel se vytrácí. Svátky a oslavy se organizují často nákladným způsobem, což všem přináší velký stres a jejich původní význam stále více upadá v zapomnění. Tato situace vede i k tomu, že někteří lidé raději odmítají určité společenské rituály zcela.

Mezi další důležité svátky, které vycházejí z křesťanských tradic, patří Velikonoce a Vánoce, které se slaví ve všech českých rodinách. Považují se tedy za rodinné svátky a jsou příležitostí k setkání širšího příbuzenstva.

Všechny tyto svátky slavily již mnohé generace před námi a dnešní rodiny v těchto tradičních svátcích pokračují. Způsob, jak je slaví, obvykle vychází z jejich původní rodiny. Mladé páry podle Haluzové (2013) zpravidla navazují na své zvyklosti a to, zda jejich původní rodina tradicemi žila či nikoliv, určuje jejich postoj k slavení rodinných svátků v současnosti.

1. 4 Nové rodinné tradice

Někteří současní mladí rodiče kromě tradičních výše uvedených oslav hledají nové možnosti a nové rituály, které by obohatily jejich rodinný život. Poptávka po nových rituálech podle Kunze a Salamander (2011) roste i z důvodů absence starých tradic a poukazují tím na důležitost rituálů pro lidstvo. Zájem o „staronové“ tradice se dá vysvětlit i touhou změnit konzumní přístup k oslavám a svátkům a hledat v nich původní, hlubší význam. Rodiče tak chtějí ukázat svým dětem, že je důležité si všímat, co nám přináší rytmy roku, že je dobré se občas zastavit a nadechnout se, načerpat síly z přírody a jejích cyklů, protože člověk je toho všeho součástí. Inspirují se tradicemi středoevropskými (keltské, později křesťanské), ale i prameny jiných kultur. Rytmus roku a rytmus rodiny jsou provázány a může být pro nás velmi prospěšné a posilující se na vlnách přírody nechat nést. Krásně to popisují manželé Soule a Soule (2015, s. 16) „Budeme-li věnovat pozornost a všímat si způsobu, jakým jsme po celý rok sladění a spojení se změnami na Zemi, může nám to posloužit jako katalyzátor pro kreativní hraní a zkoumání, pro rodinnou soudržnost a povědomí o světě a sobě a může to naše

životy, dny, rodinu a naši Zemi posilňovat s každým dalším obdobím a každým dalším rokem.“

A tak se znovuobjevují oslavy letního a zimního slunovratu, jarní vítání ptáků, čištění a otevírání studánek, letní zahradní slavnosti a pikniky, podzimní poděkování za úrodu a dary letní přírody. Na podzimní usínající přírodě můžeme s dětmi vidět, jak se postupně vše zklidňuje a světla ubývá. Umírání je všudypřítomné a není náhodou, že do tohoto období spadá i Svátek všech Svatých (v kalendářích označován jako Památka zesnulých), Dušičky. Skrze ně se propojujeme se svými předky a svou pozorností jim vzdáváme úctu. Koncem roku si oslavou můžeme připomenout zimní slunovrat a docela jinak prožít tento den v hektickém čase předvánočních příprav. Soule a Soule (2015) popisují jejich osobní rodinnou oslavu slunovratu, jako zimní procházku s dětmi, kde se může i lyžovat nebo sáňkovat, zároveň však hovoří s dětmi o Zemi, Slunci a příčině, proč se dny zkracují. Mluví o mnoha způsobech, jakými oslavovali jejich předkové návrat světla. Také nechávají v přírodě potravu a pamlsky pro ptáky a lesní zvěř. Nakonec si přinesou domů zvláštní poleno do ohně, které při západu slunce spálí v krbu jako rozloučení se starým lunárním rokem. Zároveň oslavují příchod toho, co má další rok přinést.

Z anglosaských zemí k nám v posledních letech pronikly dva svátky, které si oblíbila především mladá generace, a to Halloween a den Sv. Valentýna, svátek všech zamilovaných. Halloween má původ v Irsku, slaví se v předvečer svátku Všechn Svatých, u nás Dušiček. Dle průzkumů Shorné (2014) české rodiny s předškolními dětmi tento svátek vnímají jako příležitost k podzimní výzdobě svých domovů a vyrábění ozdobných luceren z dlabaných dýní. Nikdo z nich nechodí s dětmi ve strašidelných kostýmech po koledě, jako je tomu zvykem v anglicky mluvících zemích. Ani den Sv. Valentýna není podle Shorné (2014) českými mladými rodiči příliš oslavován.

Pro české rodiny s předškolními dětmi tak zůstávají stěžejními svátky vánoční a velikonoční a oslavy narozenin.

1. 5 Rituály

Co je to rituál? Kaufmanová-Huberová (1998, s. 9), ve své knize definuje rituál jako „slavnostní náboženské nebo i světské ceremonie, které probíhají podle přesně stanoveného schématu.“ Všechny rituály probíhají podle určitých pravidel, které se dlouhodobě nemění. Rituály byly v minulosti součástí lidského života a pomáhaly jedinci vyrovnat se s mnoha krizemi. S proměnami společnosti mohou některé z nich ztrácet svůj smysl, a pokud je nenaplníme novým obsahem, brzy zanikají nebo se stávají pouhou formou.

Naproti tomu Fulghum (2010, s. 24) ve svých úvahách předkládá, že náš život je jeden nekonečný rituál, neustále opakované vzorce chování utvářejí každý náš den, týden, měsíc, rok, celý život. Nejběžnějším vzorcům chování říkáme mimo jiné osobní zvyky, on je ovšem označuje za posvátné, protože dávají řád našemu žití.

Kunze a Salamander (2011, s. 11) vysvětlují, že pojem „rituál“ vznikl z latinského slova „ritus“, které označuje „zvyklost projevující se v řeči, gestech a jednání, popřípadě počínání podléhající určitým pravidlům a realizované v určitém sledu....lze je provádět jako naučené, nebo naopak nevědomé, průběh je (s výjimkou počáteční fáze praktikování) dobře známou záležitostí a smysl není uchopitelný logicky, nýbrž spočívá ve faktu, že rituály jsou uznávány a zachovávány.“

Pro dítě v různých fázích svého vývoje jsou rituály pevnými záchytnými body, které mu pomáhají dobře se zabydlet ve svém těle a bezpečně poznávat svět okolo něj. Prvními rituály, které zaujímají důležité místo v životě malého dítěte, jsou uspávací rituály, jak vysvětluje Kaufmanová-Huberová (1998, s. 18). Jako první opatření při poruchách spánku u dětí doporučuje jasný rytmus dne, vymyslet uspávací rituál a dítě vždy utiшит v noci stejným způsobem. Uspořádaný průběh dne pomáhá nejen dítěti, ale i jeho matce. Pevný rytmus a řád, který si matka s dítětem na základě svých potřeb vytvoří, je základním předpokladem získání pocitu bezpečí a důvěry. Rituály v prvních letech života dítěti pomohou v orientaci a uspořádání dne, v posilování sebedůvěry, v respektování hranic, v odpoutávání a opětném přiblížování se k matce, ve vyjadřování strachu a zlosti v chráněném rámci a v nacházení důvěry ve starostlivou lásku rodičů, což je základní předpoklad pro pozdější důvěru v Boha (Kaufmanová-Huberová, 1998, s. 25).

1. 5. 1 Rozdělení rituálů

Rituály bychom mohli rozdělit podle různých kritérií. Když si představíme jako základní kritérium čas, bude dělení vypadat takto:

Rituály v průběhu dne

Úkolem rituálů během dne by podle Kaufmanové-Huberové (1998, s. 71) mělo být uspořádání průběhu dne, upevňování rodinných vztahů, poskytování bezpečí, vytvoření prostoru pro volný čas a kreativitu a překonávání strachu. Tyto rituály si každý jedinec i rodina vytváří vlastní a v průběhu roku se mohou přetvářet podle aktuálních potřeb. S rostoucím věkem dítěte se mění i jeho potřeby a rodinné zvyklosti se musí podle toho přizpůsobovat.

Rituály pro živý průběh roku

Rituály, které tvoří různé sváteční okamžiky během roku, mají tyto funkce: napomáhají jedinci orientovat se v čase, poskytují mu bezpečí, posilují u něj pocit vlastní hodnoty a sounáležitosti k většímu celku (Kaufmanová-Huberová, 1998). Podle Kunze a Salamander (2011, s.13) rituály přispívají k tomu, aby rodina našla svou vnitřní jednotu, která ji činí ve společnosti tak jedinečnou. Pro děti je tedy obzvlášť důležité, aby se v jejich rodině pěstovaly rituály, z nichž mohou čerpat sílu a jistotu, ale také nemalý díl vlastní identity. K těmto jistotám patří i každoroční oslava narozenin, kde dítě očekává její rituální charakter, tedy že bude probíhat stejně jako loni. Smolková (2007, s. 32) uvádí, že svátky roku byly vždy pro člověka zdrojem jeho vnitřní jistoty, vědomí, že Země, Kosmos a člověk fungují v neotřesitelných zákonitostech, bezpečně, vždy a provždy.

Rituály výjimečné

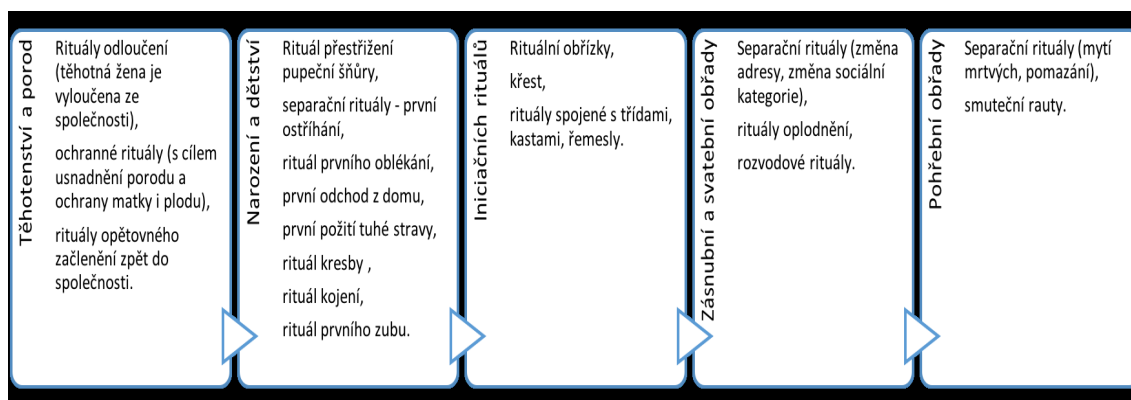
Jako výjimečné rituály bych označila ty, které se odehrají pouze jednou a mají pro konkrétního člověka speciální význam. První vyrostlý zub dítěte, první vstup do školky, školy, první menstruace u dívek, svatba... Všechny tyto události jsou proměnami, jak píše Fulghum (2010, s. 24), „ze dne na den, z roku na rok, z jedné

etapy do další.“ Vědomému stvrzení takových proměn říká obřad zasvěcení.

Podobně uvažoval francouzský etnolog van Gennep (1996), který se ve své práci věnoval přechodovým rituálům. Jejich smyslem je snaha pomoci jednotlivcům přecházet z jedné etapy života do druhé. Život prochází změnou do dalšího stavu, který oproti předchozímu již nikdy nebude stejný. Jedná se např. o narození dítěte, smrt partnera. Své schéma přechodových rituálů považuje van Gennep (1996) za základ celých souborů obřadů, které doprovázejí, usnadňují nebo podmiňují přechod z jedné životní etapy do druhé nebo od jednoho společenského postavení k jinému.

Genep (1996) rozděluje jednotlivé obřady v závislosti na tom, jak se objevují v průběhu života:

Obr. č. 1: Van Gennepovo rozdělení obřadů

Zdroj: Brichová (2016)

Další strukturu nabízí Fulghum (2010), a to poukázáním na tři roviny rituálů, veřejnou, soukromou a tajnou.

Veřejné rituály jsou formálním stvrzením přechodu z jednoho stavu do druhého (např. svatba, promoce, pohřeb) a tento přechod mívá i formální podobu nějakého dokumentu: rodný list, vysvědčení, řidičský průkaz, oddací list, poslední vůle.

Soukromé rituály slavíme s příbuznými a přáteli, jedná se o různá výročí, narozeniny, přivítání narozeného dítěte, úspěchy v práci, škole, sportovních nebo uměleckých aktivitách, přestěhování do nového domova, rozloučení s umírajícím.

Tajné rituály jsou zasvěcením v osobním životě, která prožíváme o samotě. Zejména v období dospívání je takových okamžiků spousta, každou chvíli si

uvědomujeme, že se v našem životě udála nezvratná proměna a její oslava proběhne o samotě a neexistuje na ni žádný doklad. Autor vtipně poznamenává, „ že někdy jsou tyto momenty báječné, jindy příšerné nebo obojí. Zato nikdy banální.... Okamžik, kdy se něco důležitého stane poprvé nebo jen jednou v životě, v tu chvíli jako rituál nebo zasvěcení nevnímáte. Teprve mnohem později pochopíte, že to byl v kontextu všech věcí moment klíčový.“ (Fulghum 2010, s. 41)

Rituály soukromé, veřejné i tajné se podle Fulghuma (2010) obvykle prolínají, mnohé tajné rituály jsou předzvěstí, že později dojde i k jejich stvrzení v soukromí nebo na veřejnosti.

Krizové rituály

Jako speciální kategorii rituálů označuje Kunze a Salamander (2011) a stejně tak Kaufmannová-Huberová (1998) rituály pro úspěšné zvládnutí krizí. Výše zmíněné autorky shodně doporučují, aby rodiče využívali rituálů v případech, kdy jejich děti prožívají těžká období či události.

Krizové rituály by podle Kaufmannové-Huberové (1998) měly pomáhat v závažných i méně závažných situacích v každodenním životě. Někdy vznikají spontánně, jindy musí být vymyšleny a je také možné sáhnout nazpět k tradičním obřadům. Jejich účelem je:

- dodání síly pro překonání krize,
- pomoc překonat strach,
- umět strach připustit a zpracovat,
- umožnit novou orientaci, nastavení na novou situaci.

Takovými situacemi v životě s předškolními dětmi mohou být sourozenecká rivalita, smrt domácího mazlíčka, adaptace v mateřské škole, vážná nemoc člena rodiny, úmrtí někoho blízkého či různé strachy a úzkosti.

Pro dítě a jeho zdravý vývoj v prvních letech života jsou slavnosti a rituály, ať denní či ty s dlouhodobým rytmem opakování, zdrojem jistoty a bezpečí. Dobrý dům potřebuje pevné základy. Pokud rodiče svůj život s dětmi prochnou rituály, získají mnoho. Jejich společný život dostane rytmus, pravidelnost a řád, o který se všichni mohou opřít.

2 Historie narozeninových rituálů

Když se budeme více zabývat rituály, které jsou součástí narozeninových oslav, musíme se ohlédnout hlouběji do historie.

Lidé si připomínali výročí svého narození již ve starověku. První rituály, které mohly souviset s narozeninami, se objevují ve starověkém Řecku a v Egyptě.

Oslavenci se tradičně přálo hodně štěstí a zdraví. Měl se obklopovat přáteli a vyhýbat se nepřítelům. Svíčky na ochranu a jako oběti bohům zapalovali již ve starověkém Řecku. Řekové věřili, že každý má svého ochranného ducha neboli *démona*, který se účastní jeho narození a během celého života ho střeží. Tento duch měl mystický vztah k bohu, na jehož narozeniny se člověk narodil. Také Římané měli tuto představu. Nazývali tohoto ducha *géníem*. Tato myšlenka se přenesla do představ lidí a objevovala se v podobě víry v anděla strážného a v tzv. patrony. (Linton a Lintonová, 1952).

Zvyk pečení dortu a zapalování svíček je podle amerických antropologů Lintona a Lintonové (1952) zakořeněn v magii. Člověk se v tento den ocitá blíže duchovnímu světu a světlo svíček mělo přinést oslavenci štěstí a zároveň ochranu před zlými duchy. Podle lidového mínění jsou svíčky při narozeninách obdařeny zvláštní magickou mocí vyplnit každé přání. Rozsvícené svíčky a obětní ohně mají zvláštní mystický význam již od doby, kdy člověk poprvé zřizoval oltáře svým bohům. Svíčky při narozeninách jsou tedy holdem oslavovanému dítěti a přinášejí štěstí, poznamenává tentýž pramen.

Důležité bylo i pamatovat si sny o narozeninách, protože se podle nich dala předpovídat budoucnost.

Pro Egyptány byl den narození důležitý z hlediska astrologie, protože věřili, že pozice hvězd v době narození ovlivňují budoucnost a osud dítěte. Uchovávání záznamů o narozeninách bylo ve starověku důležité především proto, že datum narození bylo podstatné pro sestavování horoskopu, uvádí Linton a Lintonová (1952).

V raně křesťanském období se naopak zvyku slavit narozeniny lidé vyhýbali. Odmítali všechny pohanské rituály a obřady připomínající východní náboženství a starověké kultury slunce, měsíce a hvězd.

Ve středověku slavil prostý lid pouze jmeniny, často ve spojitosti se svátky světců. Šlechta v protestantských zemích, které nebyly vůči oslavám narozenin tak odmítavé, jako ty s převahou katolické církve, narozeniny slavila.

V českých zemích byla situace odlišná. Podle Navrátilové (2004) se výročí narození neslavilo. Většinou si nikdo nepamatoval den narození, ani se o tom nevedly žádné záznamy. Dokonce ani ve šlechtických rodech často nemáme jistotu o datu narození, pokud neměli schopného kronikáře. Hlavním důvodem byla vysoká dětská úmrtnost. Důležitými milníky v životě prostých lidí byly křtiny, první přijímání, svatby a pohřby. Stejně informace uvádí Vondrušková (2010, s. 25) ve své publikaci *Rodinné svátky a oslavy*. „Církev uznávala jen oslavy svátků světců a modlitby jejich lidských jmenovců. Lidé dlouho neznali ani rok svého narození, natož přesný den. To se změnilo teprve v průběhu 17. století, kdy se začaly vést církevní matriky. Do jedné knihy zapisovali katoličtí faráři narození, sňatky a úmrtí obyvatel své farnosti. V 18. století se díky reformám Marie Terezie a Josefa II. začaly vést také protestantské a židovské matriky, o 100 let později teprve civilní, vedené obecními úřady. Teprve v polovině 20. století se u nás zavedla jednotná a povinná matrika pro všechny.“

„U nás se oslavy narozenin objevují od konce 18. století ve šlechtických rodinách. Programem byla hostina, zpěv a tanec, tehdy oblíbená domácí divadelní představení, někdy i ohňostroj, dárky. Trvalo však ještě nějaký čas, než se zvyk slavit narozeniny ujal a rozšířil do měst a na venkov. Záleželo totiž i na tom, jestli si chudé rodiny s více dětmi mohly něco podobného dovolit.“ (Vondrušková, 2010, s. 26)

3 Co děti potřebují

Dvacáté století přineslo velké změny v přístupu k dětem. Je právem označováno za století dítěte. Zásahu na tom mají zejména rychle se rozvíjející obory psychologie a pedagogiky. Dnešní snadnější přístup k informacím umožňuje rodičům i pedagogům chápat více vývojové procesy dítěte na úrovni fyzické, psychické i sociální a přistupovat tak k dítěti o mnoho citlivěji, než tomu bylo dřív. Současná společnost je zaměřená podstatně více na ochranu dítěte. Zabýváme se jako rodiče i odborníci v pedagogice a psychologii otázkami, co skutečně děti potřebují, aby mohly vyrůst do dospělosti jako bytosti se zdravým sebevědomím a zároveň pochopením a respektem k ostatním lidským, zvířecím tvorům, přírodě a celé planetě Zemi.

3.1 Teorie potřeb

Základní lidské potřeby jsou společné všem lidským bytostem bez ohledu na kulturu, pohlaví či věk. Jejich uspokojení nám umožňuje cítit se dobře po stránce fyzické, psychické i sociální (Kopřiva a kol., 2007). V současnosti existuje několik modelů a teorií lidských potřeb, které vytvořili světoví i čeští psychologové.

Z českých odborníků je to mezi jinými psychiatr Z. Matějček, který přispěl významnou měrou k vnímání dětské duše a pomáhal rodičům i pedagogům odpovídat na otázky, co skutečně děti potřebují. Definoval společně s docentem J. Langmeierem svoji teorii základních, životně důležitých potřeb dítěte na základě zkoumání dětí z dětských domovů a jejich dalších osudů.

Vedle základních potřeb biologických poukázal Matějček (1995) na potřeby psychické, které musí být náležitě a v pravý čas uspokojovány, má-li se dítě vyvíjet v osobnost psychicky zdravou a zdatnou.

Tyto potřeby jsou seřazeny vzestupně od těch nejuniverzálnějších, platných pro celou živočišnou říši, až po poslední, která je veskrze lidská.

1. Potřeba určitého množství, kvality proměnlivosti vnějších podnětů. Tyto podněty jsou dítěti podávány v přiměřené míře tak, aby se organismus naladil na žádoucí aktivitu, dítě se ani nenudí ani není podněty přetěžováno.

2. Potřeba stálosti, řádu a smyslu v podnětech. Dítě má poznat pravidla, řád, podle kterého funguje svět, v němž člověk žije. Dostatečná orientace ve světě uspokojuje potřebu jistoty a bezpečí, jde o základní potřebu umožňující učení.

3. Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů. Citovou jistotu a bezpečí lze uspokojit prostřednictvím spolehlivého a jistého mezilidského vztahu s prvotními vychovateli. Je podmínkou pro žádoucí vnitřní uspořádání osobnosti dítěte.

4. Potřeba identity, tedy vlastní společenské hodnoty Z náležitého uspokojení této potřeby vychází zdravé vědomí vlastního já.

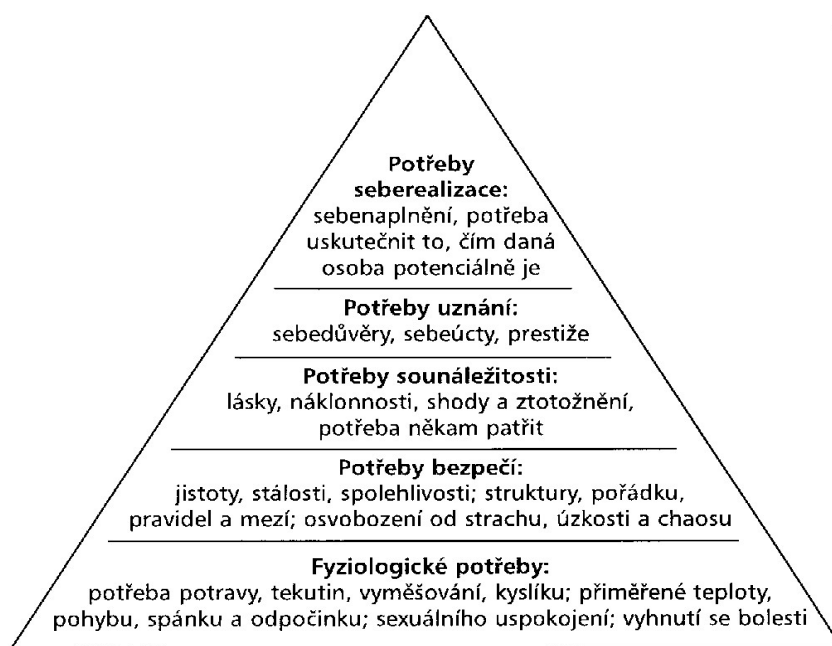
5. Potřeba otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy. Její uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí. Rozpětí mezi otevřeností a uzavřeností osudu, mezi nadějí a beznadějí, životním rozletem a zoufalstvím. (Matějček, 1995)

K tomu dodává Smolková (2007, s. 21), že „přirozeností vývoje dítěte v prvních sedmi letech života je role tvůrce. Dítě je připraveno měnit, tvořit, zkoušet a hledat nové, neznámé prostory a možnosti vlastní seberealizace. Ne vždy mu však dnešní svět dospělých ukazuje přívětivou tvář. Dítě však ve své přirozenosti chce věřit, že stojí za to absolvovat celou dlouhou cestu životem a naplnit svůj životní příběh. Je tedy základní úlohou dospělého, aby tuto touhu pomohl nasytit. Dítě potřebuje věřit v to, že svět je dobrý, je to základní podmínka, aby se v tomto období mohlo vydat na cestu.“

„Matějček zdůrazňuje význam prvotních emocionálních vztahů s mateřskou osobou, ale i dalšími nejbližšími členy rodiny. Pozitivní zkušenost představuje určitý základ, který dítěti přináší pocit jistoty i pro budoucnost, ve formě převahy pozitivního očekávání. Tato potřeba je dosti specifická právě pro svou vazbu na rané údobí vývoje. Úroveň jejího uspokojování v dětství bude do značné míry určovat jak charakter, tak způsob jejího uspokojování po celý zbytek života. Člověk, který neprožil v dětství citově uspokojivý, stabilní a spolehlivý vztah, jej nebude umět realizovat ani v budoucnosti. Je zřejmé, že základní zkušenost, tj. učení, hraje svou roli při vytváření, rozvoji, ale i individualizaci psychických potřeb. Je tomu tak přesto, že dispozice k jejich rozvoji má člověk vrozené.“ (Vágnerová, 1997, s. 67)

Nejznámější a nejvíce univerzální model vytvořil americký psycholog A. Maslow. Uspořádal je do tvaru pyramidy, na jejímž základě jsou umístěny potřeby nejdůležitější pro fyzické přežití a následují je další, které podmiňují pocity bezpečí a emoční stabilitu. Nejvýše pak nalezneme potřeby vedoucí k naplnění svého lidství, jako je seberealizace a sebeaktualizace. Později připojili jeho následovníci ještě vyšší potřeby (estetické, etické a duchovní) a tak v některých pojetích pyramida zahrnuje 6, 7 i 8 oblastí.

Obr. č. 2: Maslowova pyramida potřeb

Zdroj: Bečková (2008)

3.2 Potřeby dětí s ohledem na prostředí mateřské školy

Tyto potřeby mají samozřejmě také děti předškolního věku, i když se jejich formy a způsoby uspokojování individuálně velmi různí. I proto mají učitelky mateřských škol velkou odpovědnost při vytváření podmínek pro jejich naplňování v každodenní práci ve škole (Opravilová, 2003, s. 29).

Psychologická teorie přirozených lidských potřeb A. Maslowa je významná pro pochopení chování dítěte. Může být velmi praktickým nástrojem pro porozumění toho,

jak dítě jedná, jak uvádí Kopřiva a kol. (2007). Pokud má dítě uspokojeny všechny základní potřeby, projevuje se emočně pohodově a nepozorujeme u něj nevhodné chování. Naopak, když se dítě nechová správně, takzvaně zlobí, pravděpodobně něco vážně v uspokojování jeho potřeb. Uspokojování základních lidských potřeb je tak zásadní, že nedostatky v této oblasti, zejména dlouhodobé nedostatečné uspokojování potřeb v průběhu dětství, může vážně narušit zdravý vývoj člověka (Kopřiva a kol., 2007, s. 190).

Vstup do mateřské školy je pro dítě i jeho rodiče důležitým mezníkem. Dítě se musí postupně naučit pohybovat se v novém sociálním prostředí, chápat a respektovat jeho pravidla. Zpočátku v tomto novém prostředí hledá svoje místo, což pro většinu dětí není vůbec snadné. Moudré učitelky mu proto umožní dostatek času k adaptaci na nové situace a postupné uvyknutí na denní a týdenní rytmus mateřské školy. Respekt k základním lidským potřebám by měl být podstatnou součástí přístupu mateřské školy k dětem i jejich rodičům. Jak zdůrazňuje Bečková (2008, s. n.), „nelze přistupovat k potřebám dítěte jako k univerzální veličině, a to především z důvodu přirozené nerovnoměrnosti v míře jejich uspokojení s ohledem na individuální možnosti dětí, s ohledem na jejich věk, vyspělost a psychickou odolnost.“ Dále uvádí, že „v mateřských školách se dříve často opomíjely potřeby postavené na nižších stupních Maslowovy pyramidy, avšak v současné době si pedagogové uvědomují nutnost respektovat dětské potřeby v takové posloupnosti, jak je A. Maslow popsal. Oblast primárních potřeb poskytuje mateřské škole širokou řadu možností uplatnit a rozvinout své postoje k dítěti, například v oblasti individuální potřeby spánku a odpočinku, příjmu potravin a tekutin, střídání aktivity a odpočinku, v oblasti respektování osobního tempa dítěte a jeho individuální potřeby smyslových podnětů.

Pokrytí vyšších neboli sekundárních potřeb dítěte v mateřské škole je především podmíněno uspokojením potřeby bezpečí, tedy navozením pocitu jistoty a stálosti, vytvořením řádu v běhu věcí a systému pravidel a omezení strachu a úzkosti dítěte na minimum. Potřeby sounáležitosti, jejichž uspokojení je další nutnou podmínkou k eliminaci negativních citových prožitků dětí, jsou v mateřské škole především postaveny na vztazích mezi pedagogem a dítětem a mezi dětmi navzájem, na kladném přijetí dítěte s důrazem na pozitivní stránky jeho osobnosti, na postupném

začlenění do skupiny vrstevníků se zkušeností láskyplné akceptace. Uspokojení potřeb bezpečí a sounáležitosti je prvotním a nejdůležitějším posláním mateřské školy, na jejichž základě se lze dále věnovat potřebám uznání.“ (Bečková, 2008)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 Cíl práce a výzkumné otázky

Cílem výzkumného šetření v rámci bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem probíhají oslavy narozenin dětí v prostředí českých mateřských škol, konkrétně ve waldorfských mateřských školách, mateřských školách klasického typu a lesních mateřských školách a jejich srovnání. V teoretické části je cílem hlubší vhled do tématu slavnostních okamžiků dětství a poukázání na význam rituálů v předškolním vzdělávání a rodinné výchově. Prozkoumat vliv pozitivních prožitků v dětství na další vývoj dítěte. Praktická část je věnována dvěma oblastem. První je zaměřena na mapování užití narozeninových rituálů ve vybraných mateřských školách formou pozorování a rozhovorů s učitelkami mateřských škol. Druhou oblastí zkoumání je dětská narozeninová oslava v rodinném prostředí a využití narozeninových rituálů rodiči.

K tématu mé práce jsem si zvolila tyto výzkumné otázky.

1. Jaké jsou názory učitelek v mateřských školách na oslavy narozenin?
2. Jaké je pojetí narozeninových rituálů v různých typech mateřských škol?
3. Jak prožívají oslavu narozenin děti vzhledem k jejich temperamentu a věku?
4. Zapojují se rodiče do příprav slavností, a jakým způsobem?
5. Jaké narozeninové rituály se odehrávají v rodině?

5 Metodika

Pro zpracování praktické části bakalářské práce, jsem si zvolila metodu kvalitativního výzkumu, design vícečetné případové studie. Důvodem bylo získání detailních a komplexních informací od komunikačních partnerů a na základě pozorování. Pro výzkumné šetření byly použity tyto metody: rozhovor, dotazník, dále přímé nestrukturované pozorování a videozáznam.

Vícečetná případová studie podle Sedláčka (In Švaříček, Šed'ová a kol., 2014, s. 96) patří v pedagogických vědách k základním výzkumným designům. „Detailní studium jednoho nebo několika případů je tradičně považováno za jeden z možných způsobů, jak porozumět složitým sociálním jevům.“ V posledních letech se více využívá, vzhledem k rozmachu kvalitativního výzkumu ve společenských vědách.

6 Výsledky

6.1 Oslavy v mateřské škole

6.1.1 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumné šetření probíhalo formou anonymních dotazníků, na které odpovídaly učitelky mateřských škol a dále byly uskutečněny rozhovory, včetně s asistentem pedagoga. Kritériem pro výběr respondentů, komunikačních partnerů byla praxe v mateřské škole bez omezení její délky. Distribuce dotazníků probíhala částečně elektronicky a částečně osobním předáním. Elektronicky jsem oslovila pedagogy, kteří mohli k tématu přispět svými zkušenostmi a jimž jsem z časových důvodů nemohla předat dotazníky osobně. Měla jsem možnost oslovit kolegyně z kruhu studentek kombinovaného studia Učitelství předškolní pedagogiky a díky tomu jsem získala velkou část dat z mateřských škol klasického typu. Dotazníky jsem získala z celkem 19 mateřských škol v České republice. Zastoupeny byly dvě lesní mateřské školy, sedm mateřských škol klasického typu, sedm waldorfských mateřských škol, dvě dětské skupiny (soukromé mateřské školy), jedna mateřská škola s prvky „Začít spolu“. Rozhovory jsem vedla se třemi učitelkami z waldorfské mateřské školy, jednou učitelkou klasické mateřské školy, jednou asistentkou pedagoga v klasické mateřské škole a jednou učitelkou/průvodcem lesní mateřské školy. K tématu jsem měla rovněž možnost diskutovat s kolegyněmi z kruhu studentek Učitelství pro mateřské školy na PF Jihočeské univerzity v Č. Budějovicích, které jsou již v praxi. Nejhlubší sondou do tématu byla moje dvouletá práce ve waldorfské mateřské škole, kde jsem měla možnost narozeninové rituály s dětmi a jejich učitelkami společně prožít.

6.1.2 Oslavy narozenin v různých typech mateřských škol

V této části se postupně věnuji jednotlivým výzkumným otázkám, které jsem si formulovala v úvodu praktické části. Tato kapitola se týká zjištění, která jsem získala v průběhu rozhovorů s respondenty a dále z vyplněných dotazníků. Pojetí narozeninových oslav v různých typech mateřských škol vychází z vícečetné případové studie, která vznikla na základě přímého nestrukturovaného pozorování ve vybraných mateřských školách.

Názory učitelek na slavení narozenin v mateřské škole

Otázka, zda slavit narozeniny v mateřské škole, byla jednou z těch, které jsem kladla pedagogům v dotazníku. Dle odpovědí v dotaznících je patrné, že v současnosti je běžnou praxí narozeniny dětí oslavovat. V žádném z dotazníků se neobjevilo, že by neslavili narozeniny vůbec. Ve waldorfských typech škol je dokonce tomuto tématu věnována pečlivá pozornost. Lesní mateřské školy zařazené do mého výzkumného souboru využívají speciální narozeninové rituály. Je zřejmé, že většina učitelek mateřských škol si uvědomuje důležitost a přínos rituálů pro dítě, a proto do svých programů a vzdělávacích plánů oslavy narozenin zahrnuje.

Zde uvádím přepis 10. otázky z dotazníku, která je zároveň první výzkumnou otázkou této práce.

„Co si myslíte o slavení narozenin ve vaší mateřské škole?“

A, Líbí se mi, jak to u nás děláme.

B, Narozeniny bych raději ve školce neslavila.

C, Narozeniny slavíme, ale myslím, že pro některé děti je to velký stres, být středem pozornosti, a tak bych některé věci ráda změnila.

D, Uvítala bych sbírku nápadů, jak probíhá oslava v jiných MŠ.

E, Jiný názor, jaký?

Jak učitelky vnímají jejich vlastní způsob oslavy, odpovídaly v dotaznících následovně. Dvě z osmi učitelek v mateřských školách klasického typu jsou spokojeny se způsobem, jak jejich narozeninový den vypadá a nechtěly by jej měnit. Další čtyři učitelky jsou otevřeny novým inspiracím a mají zájem o sbírku nápadů z jiných mateřských škol. Dvě z učitelek uvedly odpověď C, tedy vyjádřily názor, že oslava tak, jak jí mají ve své škole zaběhnutou, je pro některé děti velkým stresem a tak by chtěly její formu změnit. Stejnou odpověď uvedla i učitelka ze soukromé školy (dětské skupiny) a zdůvodnila ji nízkým věkem dětí. Napsala, že se u nich slaví již od jednoho roku věku dítěte a „jejich maličci z toho ještě nemají takový rozum, když je posadí na

nazdobenou židličku a vydrží tam, považuje to za úspěch“. Ve druhé soukromé mateřské škole slaví narozeniny od dvou let věku dítěte, paní učitelka se vyjádřila, že jí jejich způsob oslavy vyhovuje (také jej společně s kolegyní vytvořila, jak mi řekla v rozhovoru), navíc je otevřená případné změně a vítá nové nápady odjinud. Ve dvou zkoumaných lesních školkách mají své vlastní rituály, které jim vyhovují a prozatím je nechtějí měnit. Ve všech sedmi waldorfských mateřských školách mají učitelky své specifické narozeninové rituály, které vyhovují jim a líbí se i dětem. Pouze dvě z nich uvítají sbírku nápadů z jiných mateřských škol.

Jaké je pojetí narozeninových rituálů v různých typech mateřských škol?

Zde uvádím konkrétní příklady, jak probíhají oslavy narozenin ve waldorfských školkách, lesních školkách a mateřských školách klasického typu. Popis narozeninových rituálů ve waldorfské mateřské škole vychází z metody přímého pozorování a z analýzy videozáznamu. U lesních mateřských škol jsem použila metodu přímého pozorování a rozhovoru s pedagogy. Narozeninový rituál v rodinné školce Trempík jsem sama vytvořila. Příklady z „klasických“ mateřských škol vychází z rozhovorů s pedagogy a vyplněných dotazníků od učitelek mateřských škol. V případě lesních mateřských škol a waldorfské mateřské školy jsem dostala souhlas se zveřejněním fotografií a místa, kde školy působí.

MŠ Sluníčko Písek, waldorfská škola

heterogenní třída, 28 dětí

Ve waldorfských mateřských školách se věnuje oslavě narozenin dítěte velká pozornost. Pro dítě je nachystán narozeninový rituál, který učitelky vždy pečlivě připravují. Celý den neprobíhá žádný jiný program ani řízená činnost. V jednotlivých částech rituálu působí obrazy, které sytí dětskou duši a postupně se skládají v celek – prožívání vlastní hodnoty, jedinečnosti, poskytující dítěti lásku a přijetí.

Tento konkrétní narozeninový rituál uvádím se souhlasem paní učitelky, která jej spolu s kolegyněmi vytvořila pro svou třídu.

Příprava

Již od rána přichází děti do vyzdobené třídy a hned tak poznají, že se bude dít něco zvláštního. Učitelky mají pro tuto příležitost již nachystané barevné girlandy, které zavěsí nad stůl ve třídě. S rodiči dítěte je domluveno, že přinesou na oslavu doma upečený dort. Paní učitelka má na stole připraven stojánek se svíčkami podle věku dítěte a drobné předměty – zvířátka rozestavená kolem svíček a na stole jsou také květiny ve váze. Dort je prozatím schovaný.

Narozeninová knížka

U malého stolu na kreslení má paní učitelka připraveny papíry a voskové bločky na kreslení a jak děti postupně přichází ráno do třídy, vybízí je k nakreslení obrázku pro kamaráda, který má narozeniny. O tom, co na obrázku děti nakreslily, si s paní učitelkou povídají a na zadní stranu učitelka může napsat „název díla“. Všechny obrázky se nakonec svážou stužkou a opatří přední stranou – obrázkem od paní učitelky, vznikne tak narozeninová knížka pro oslavence (tu dostává odpoledne, když jde domů).

Děti uklidí hračky a jdou se nasvačit. Po svačině začne učitelka zpívat písničku, která je vždy stejná a děti hned poznají, že oslava již brzy začne. Při písničce rozdá všem dětem zlaté korunky z papíru.

Oslava začíná

Oslavenec má korunu speciální, s vystřiženými kolečky, jejichž počet odpovídá jeho věku. Vystřižená kolečka pak může učitelka použít jako zlaté dukáty. Dítě jich dostane právě tolik, kolik mu je let. Oslavenec - král - si vybírá mezi dětmi své dvořany, kteří budou po celou oslavu po jeho pravici a levici. Dvořané dostanou pláště z modré látky se žlutými nebo zlatými hvězdami a koruny s hvězdou. Ty symbolizují nebeský svět, odkud dítě přichází k nám na Zem.

Zlatá brána

Učitelka vyzve postupně všechny děti, aby se spojily do hada a dvě děti – dvořané/hvězdy/andělé utvoří ze spojených rukou zlatou bránu. Děti prochází a všichni zpívají známou písničku: *Zlatá brána otevřená, zlatým klíčem odemčená, kdo do ní vejde, tomu hlava sejde, ať je to ten nebo ten, praštíme ho koštětem.*

Obr. č. 3: Zlatá brána v MŠ Sluníčko, Písek

Zdroj: archiv autorky se souhlasem MŠ Sluníčko, Písek

Na konci písně chytí do brány jedno dítě, to si vybírá, za koho půjde a postaví se za jednoho z dvořanů. Tímto způsobem se pokračuje až do té doby, než padne řada na oslavence. Okamžik zachycení do brány zde symbolizuje sestup dětské duše do pozemského těla. Některé děti se nechají chytit rychle, jiným to trvá déle...rozhodují se, aby zvolily ten správný okamžik. Pro vnějšího pozorovatele to vše vypadá jako hra a věc náhody, v těchto symbolech ale můžeme podle učitelky zachytit i mnohem hlubší poznání o příchodu dítěte na svět. Každý průchod branou, stejně jako fyzický porod, je souhrou nejen individuálních vnějších okolností a fyzických předpokladů matky a dítěte, ale také vnitřního temperamentu dítěte (psychická úroveň) a jeho duševní bytosti s konkrétními životními motivy, které přichází do hmotného těla naplnit (duchovní úroveň).

Trůn

Jakmile dítě „projde bránou“, všichni se radují a tleskají a dvořané přinášejí králi jeho trůn (speciální větší židle potažená červenou sametovou látkou). Tento okamžik honem běžíme zdokumentovat fotoaparátem ☺. Děti jdou postupně popřát králi/oslavenci všechno nejlepší, nejprve dvořané, kteří potom celou dobu zůstávají po stranách trůnu. Pro tuto příležitost má paní učitelka písničku o zvířátkách, co přicházejí popřát děťátku. Písnička pomáhá nesmělým dětem, aby se nebály, protože mohou jít v roli oblíbeného zvířátka, děti mohou jít i po menších skupinkách (kočičky, veverky, ježci...). Tento okamžik bývá v různých mateřských školách pro některé děti velmi stresující, protože někdy učitelky mohou děti nutit jít přát a potřást rukou i přes odmítání a nechuť dítěte. Písnička a vstup do rolí zvířátek celou situaci krásně usnadní. Poslední jde popřát dítěti učitelka s malým dárečkem, bává to ručně šitá víla nebo skřítek nebo jiná drobnost vyrobená paní učitelkou.

Obr. č. 4 Oslavenkyně na trůnu, právě rozbaluje dárek od třídního skřítky

Zdroj : archiv autorky se souhlasem MŠ Sluníčko, Písek

Narozeninový příběh

Narozeninový příběh ukotvuje dítě do prostoru času, pomáhá mu uvědomit si běh jeho dosavadního života a důležité mezníky a události, které již prožilo. Může mu být také odpovědí na otázky, jak se narodilo a ukázat pohádkový obraz místa, kde mohlo být před narozením. Zde se příběh opírá o antroposofický pohled na lidský život a člověka, jako bytost několika úrovní. Tyto úrovně nazývá R. Steiner (v přednáškách z let 1919 - 1925) bytostné články. Jedná se o fyzické tělo, éterné tělo (životní), astrální tělo (duševní) a já (duch). Antroposofie vychází z přesvědčení, že lidský duch se opakovaně vtěluje do hmotného světa. Já člověka je věčné a postupně se vyvíjí a roste skrze zkušenosti jednotlivých vtělení. Dítě je bytostí, která sestupuje z duchovních světů a vědomě si vybírá rodiče, místo a čas, které jsou pro jeho další vývoj nejvhodnější.

Následující část oslavy probíhá u společného velkého stolu. Trůn pro krále přenesou dvořané ke stolu. Paní učitelka začne vyprávění zazvoněním na zvoneček a úvodem:

„Zvoní, zvoní zvonečky, zvonečky tak tichounké,

oznamují lidem všem, že Anička přišla k nám na Zem.

Vyšla z brány nebesa, krásně svítí hvězdička,

zvoňte zvonky tu a tam, že Anička přišla k nám.

Bylo, nebylo... V nebeském království stál veliký zlatý dům plný jasu a světla, v okénku nejvyššího patra seděla malá holčička a dívala se z něj... Za ní stály dvě Hvězdy nebo andělé? Holčička měla krásnou třpytivou zlatou kouli a házela si s ní... Vyhazovala ji do výšky... a vždycky ji chytila. A když tu kouli jednou vyhodila hodně vysoko, nechytla ji, koule se zakutálela a ona ji dlouho nemohla najít...

Mezitím dole na Zemi byl domeček, kde bydlela maminka s tatínkem, měli malého chlapečka, který byl moc zvědavý a rád se díval na hvězdy. Jednou večer prosil maminku a tatínka, ať jdou s ním ven, podívat se na hvězdy. Tak dlouho se díval na noční oblohu a pořád ukazoval na jedno místo...maminka se také dívala a povídá, ty,

tatínku, tam se mi zdá, že je nějaká princezna, má korunu a krásné šaty s vlečkou... a tatínek se podíval, mrkl na maminku a oba si říkají, takovou bychom si moc přáli, ta bude jistě šikovná, kdyby tak za námi přišla...

Mezitím tam nahoře ta princezna...to vám byla v tom posledním okénku ta naše holčička a ona se tak chtěla podívat dolů, ale nešlo to, ale nakonec přece jen, když tak dlouho hledala svou zlatou kouli, něco uviděla...koule byla zakutálená v úplně nejvzdálenějším koutečku a když ji Anička zvedla, aby si s ní mohla zase hrát, pod koulí našla malinkatou škvírku. V té škvírce uviděla něco nádherného: Úžasnou krajinu plnou zelených lesů, modrých vysokých hor a stříbrných potůčků...říkala si, tam bych se chtěla tak moc podívat, ale za ní stáli andělé – hvězdy a říkali jí, počkej, musíš ještě chvíli počkat, než přijde tamhleten veliký mrak a bílé sněhové vločky se začnou snášet k Zemi (Anička se narodila v únoru), potom i ty s nimi můžeš jít. Ale pak uviděla Anička dole maminku a tatínka a tak si radostí poskočila,... bylo velké štěstí, že právě připlul ten mrak plný sněhových vloček, co se snášely dolů jedna za druhou... to byl ten správný čas pro naši holčičku. A jak si poskočila, už byla u maminky v náruči, maminka ji zavinula, pěkně pohoupala a něco hezkého jí zazpívala... (zpíváme s dětmi Černé oči, jděte spát)... přišli se na ni podívat všechny babičky a dědečkové a malou Aničku si pochovali... Anička ještě dlouho vzpomínala, jaké to bylo tam nahoře v nebi, kolik tam bylo hvězd, to měla přitom oči zavřené a vypadalo to, jako když spí.. Ale když uviděla oči maminky a tatínka, brzy na to všechno zapomněla...“

Dál pokračuje vyprávění o tom, jak Anička pomalu rostla a paní učitelka uvádí všelijaké veselé příhody, které maminka s tatínkem s Aničkou a jejím bráškou zažili...je zde prostor pro interakci s dětmi a oslavencem, který může i něco sám přidat☺, pokud chce. „... Čas ubíhal, jako voda v potůčku a když se začaly pomalu a tichounce snášet na Zem ty bílé vločky, maminka věděla, že je čas upéct dort a zapálila na něm jednu svíčku, Aničce byl jeden rok...“ Paní učitelka zapaluje první svíčku ve stojánku na stole a ...zpíváme písničku a tleskáme jemně prstíky do dlaně:

„Hvězdičky na nebi, utkaly ti košilku a tady na Zemi našly tobě postýlku...

To jsme rádi, to jsme rádi, že jsme krále kamarádi,

to jsme rádi, to jsme rádi, že jsme tvoji kamarádi.

A voda v potůčku rychle plynula, vločky roztály a rozkvetly první sněženky, to už Anička stála na nožkách a zkoušela sama chodit...“ postupně rok za rokem vzpomínáme na celý dosavadní život dítěte, vždy v čas narozenin (v tomto případě únor – bílo, vločky...) zapálíme další svíčku ve stojánku a zaspíváme další část písničky:

„Slunce ti zlatý plášť ke košilce daruje, ať na Zemi jsi dobrý král, co zlatým srdcem kraluje..

To jsme rádi, to jsme rádi, že jsme krále kamarádi,

to jsme rádi, to jsme rádi, že jsme tvoji kamarádi.“

Obr. č. 5: Paní učitelka vypráví narozeninový příběh

Zdroj: archiv autorky se souhlasem MŠ Sluníčko, Písek

Další rok

„Měsíček v košilku stříbrnou ti vetkal nit, aby sis na Zemi mohla všecko rozmyslit..

To jsme rádi, to jsme rádi, že jsme krále kamarádi,

to jsme rádi, to jsme rádi, že jsme tvoji kamarádi.“

Poslední narozeniny – současnost - splníme Aničce tři přání – popřejeme jí, přichází dvořané/hvězdy a pošeptají holčičce nápad, co by mohly děti zaspívat (případně si může i vybrat sama), zaspíváme s dětmi tři krátké písničky, co všichni dobře znají, a jde se jíst dort!

Narozeninový příběh vypráví učitelka vždy „na míru“ konkrétnímu dítěti, často ve spolupráci s rodiči, kteří připomenou důležité momenty v životě dítěte. Je potřeba vědět, kolikáté dítě se v rodině narodilo, kdy se narodili sourozenci po něm, kdy nastoupilo do mateřské školy, případné stěhování rodiny a jiné události. Někdy mohou rodiče přinést i fotografie dítěte jako miminka a pár z dalších let. Při vyprávění narozeninové pohádky pak může učitelka fotografiemi ilustrovat jednotlivé roky.

Pouze úvodní příběh o zlatém domě na nebesích je vždy stejný pro každé dítě.

Setkala jsem se v této mateřské škole v různých třídách s variantami narozeninové pohádky. Někde dítě sestupuje dolů po žebříku nebo se sklouzne po barevné duze. Můžeme vyprávět, jak maminka a tatínek chystali pro dítě vybavičku (vyjmenujeme detaily domova, šití košilky, pletení kabátku a stavění postýlky..., děti mohou s vyprávěním pomáhat) a těšili se na něj. Ostatní děti mohou mezitím počítat od jedné do devíti (měsíce), než se děťátko mohlo narodit. Je to dobrá příležitost procvičit s dětmi jednoduché počítání do deseti.

Další rituály ve waldorfských mateřských školách v České republice

V jedné třídě mají speciální narozeninovou hrací skříňku, kterou postaví na oslavencovo místo u jídelního stolu a dítě se moc těší, až ji otevře a uslyší písničku. Jinde jsou pláště pro dvořany nabarveny jako duha, někde mají dokonce vytvořenu nebeskou bránu s hvězdami, kterou dítě sedící na trůnu má nad sebou. Bránu drží dvě děti po straně oslavence a mají tak důležitý úkol. V této třídě uvádějí rituál těmito slovy: „ *Slunce, měsíc, hvězdy z nebeských to dálav, pozdravujte dnes ten slavný čas, kdy se narodil jeden z nás.*“

Koruny pro všechny děti jsou někde vystřiženy ze zlatého papíru, jiná paní učitelka je má uháčkované či ušité ze zlatožluté plsti. Narozeninová knížka z obrázků dětí může být také doplněna malou pohádkou nebo básničkou od paní učitelky.

Fantazie a kreativita učitelek je veliká, svůj rituál má každá třída vlastní a po celý rok i déle jej nemění. Změny a nové prvky se do narozeninové oslavy vkládají pouze tehdy, když se změní složení pedagogů na třídě, obvykle před začátkem školního roku. Doladují se detaily, aby obě učitelky souzněly se způsobem, jak rituál probíhá. Pro děti je velmi důležité, aby oslava probíhala vždy stejně, pevný rámec oslavy je pro ně jistotou a bezpečím.

Lesní mateřská škola skřítky Pohádky, Zvole u Prahy

Heterogenní skupina, 10-15 dětí

V této lesní mateřské škole se inspirovali podle slov paní učitelky rituálem, který je obvyklý ve waldorfských školkách. Oslava narozenin se koná pro děti od tří let, u mladších a tříletých vždy pedagogové konzultují s rodiči, zda konkrétní dítě bude schopné oslavu zvládnout.

Narozeninový den probíhá následujícím způsobem. Oslavenec přinese doma upečený dort a fotografie. Před samotnou oslavou po příchodu do jurty, která je zázemím této lesní mateřské školy, děti kreslí obrázek do narozeninové knížky, na tvrdé papíry, kterým učitelka zakulatí růžky a pak je prošíje provázkem dohromady.

Svolá děti do kroužku, kde už jsou připraveny atributy – korunka, plášť a narozeninová víla. Oslavenec se může rozhodnout, co z toho si oblékne/ vezme k sobě ve svém narozeninovém dni.

Zazpívají písničku:

„Zvoní, zvoní zvonečky, zvonečky tak veselé. Oznamují lidem všem, dítě přišlo k nám na zem. Přišlo z brány nebesa, krásně svítí hvězdička. Zvoňte zvonky tu a tam „Kubíček“ dnes přišel k nám.“

Paní učitelka povídá, jak přišel Kuba na svět: *„Nebeské království, kde jsou dušičky a každá má svého andělíčka strážného a ta Kubíčková se čím dál častěji dívala dolů na zem, kde pozorovala milou rodinu, a víc a víc toužila se za nimi podívat. Žádá svého anděla strážného a ten její, až nastane ten správný čas, odvádí ho k duhové skluzavce, aby se sklouznul mamince rovnou do bříška.“*

Poté se prohlížejí fotky. Pak v kroužku nechají kolovat svíčku a děti i průvodci vyslovují potichu nebo nahlas přání. Doputuje k oslavenci a ten si ji sfoukne tak, aby všechna přání mohl kouř vynést až do nebe.

Průvodci spolu s dětmi zpívají písničku *„Kubíček má narozeniny a my máme přání jediný – štěstí, zdraví...“* a předávají dárek – plstěného skřítky – je zabalen v tolika papírových obalech, kolik je dítěti let. Pak si všichni pochutnají na dortu.

Dětská skupina Trempík, Blatná, rodinná mateřská škola s denním pobytem v lese

Heterogenní skupina, 12 dětí od tří do pěti let

Tato dětská skupina má zázemí zděné budovy, ale všechny činnosti a aktivity probíhají v přírodě v těsné blízkosti mateřské školy. Slaví se zde narozeniny tak, aby za příznivého počasí mohlo vše probíhat venku. Důležitými atributy jsou vlaječkové girlandy, trůn pro oslavence, který vznikne přehozením pestrobarevného šátku přes vysokou židli, pikniková deka a polštářek pro oslavu venku, plstěný skřítek František, který děti oslavou provází, koruna z plsti pro krále a zlaté papírové pro všechny děti.

Rituál je zjednodušen tak, aby jej zvládly tříleté děti, kterých je ve skupině nejvíce. Začíná se zazvoněním na zvoneček a otázkou, kdo má dnes narozeniny. Děti spontánně vykřikují a paní učitelka vyzve oslavence, aby si vybral dva dvořany-pomocníky. Za zpěvu písničky všem rozdává korunky, pokud chtějí. Potom se děti s učitelkami chytí za ruce, udělají hada a dvořané drží zlatou bránu. Všechny děti procházejí a čeká se, až se chytí oslavenec. Poté se připraví trůn, král na něj usedá a všichni zpívají písničku „Franta má narozeniny“. Následují tři splněná přání - písničky dle výběru oslavence po poradě s dvořany (obvykle dětské lidové písničky, které děti dobře znají). Nechybí gratulování, nejdřív děti, potom paní učitelky a naposledy skřítek František s dárkem, ušitým malým skřítkem pro kluky nebo vílou pro holčičky.

Všichni si nakonec pochutnají na muffinech, dezertu, který upekla maminka dítěte. Tento dezert je nejšikovnější pro podávání i jedení a pohoštění se tak dá zvládnout i venku na louce. To mají učitelky s sebou také piknikovou deku, termosku s čajem, barevné kelímky a polštář místo trůnu.

Obr. č. 6: Oslava narozenin v přírodě, Rodinná školka Trepník

Zdroj: archiv autorky se souhlasem Rodinné mateřské školy Trepník

„Klasická“ mateřská škola na vesnici

Homogenní třída předškolních dětí

V této třídě má paní učitelka pro narozeniny vyrobený speciální papírový dort se svíčkami a jmény všech dětí. Svíčky mají plamínek z papíru, který se ohne u každého, kdo již narozeniny slavil. Děti sedí v kruhu, kolem trůnu (židle s látkovým návlekm) a zpívají oslavenci „ Franta má narozeniny“. Poté je dítěti nabídnut prostor pro povídání o sobě, jak například slavil doma a podobně. Učitelka pěkně spolupracuje s rodiči a ti nosí v den narozenin ovoce a zeleninu, děti mají tedy „zdravé mlsání“.

Jako dárek si dítě vybírá drobnost z narozeninové krabice.

„Klasická“ mateřská škola na vesnici

Heterogenní třída, 20 dětí ve věku 2 roky až šest let

Zdejší narozeninový rituál probíhá takto: Děti se sejdou v kruhu, oslavenec je uprostřed na židli a učitelka se ho vyptává, jak slavil doma s rodiči, jaký měl dort a dárky. Pak mu s dětmi zazpívají písničku „Máme tě rádi“ a všichni oslavenci přejí. Rozdává sladkosti, které přinesl z domova (bonbóny). Dítě, které má narozeniny, bývá vybráno jako hospodář, který rozdává u svačiny tácky a u oběda lžíce. Má privilegium jít první při cestě na vycházku a vybrat, kam se půjde.

Shrnutí a srovnání jednotlivých mateřských škol

Ve svém dotazníkovém šetření jsem získala celkem 19 podrobnějších odpovědí od pedagogů, ve dvou mateřských školách zde uvedených pracuji a mohla jsem tak získat hlubší vhled do tématu. Z tohoto průzkumu je zřejmé, že se mezi jednotlivými typy mateřských škol objevují značné rozdíly v přístupu k narozeninovým oslavám. Ve všech sedmi mateřských školách, které pracují „klasickou metodou“ předškolní pedagogiky se učitelky rozhodly narozeniny dětí slavit a jejich oslava nese společné prvky: přání oslavenci v kruhu ostatních dětí, zpívání narozeninové písně, rozdávání drobného občerstvení, někde bonbónů, malý dárek od učitelky. Chybí zde dort se skutečnými svíčkami, dle odpovědí zejména z důvodu hygienických předpisů. Žádná z učitelek „klasických“ mateřských škol nevyužívá rituálu narozeninového příběhu nebo víly, to jsou specifika waldorfského přístupu v předškolním vzdělávání. Učitelky „klasických“ mateřských škol jsou však otevřeny novým nápadům a vítají možnost získat inspiraci od kolegů z jiných mateřských škol. Naproti tomu učitelky z waldorfských mateřských škol si spíše „střeží své poklady“ a vlastní rituály, které mnoho let používají, nechtějí měnit. Považují za důležité, aby si dítě z vlastní oslavy odneslo nejen dárky, ale zejména prožitek vlastní jedinečnosti a hodnoty. I proto vypráví dítěti příběh o jeho narození, který je kouzelnou pohádkou jen pro něj.

Spolupráce s rodiči

Všechny učitelky mateřských škol, dle odpovědí v dotaznících, s rodiči spolupracují. V „klasických“ mateřských školách se tato spolupráce projevuje tak, že rodiče v den oslavy narozenin přinesou drobné občerstvení (ovoce, sladkosti, bonbóny, někde domácí sladké pečivo).

Ve waldorfských školách vzniká daleko užší vazba mezi rodinou a školou, než jaká bývá obvyklá ve školách klasického typu. Rodiče jsou vtaženi do života školy, účastní se slavností, které se ve škole každoročně konají, podílejí se na jejich přípravě a realizaci.

Například Waldorfská mateřská škola na Petřinách v Praze 6 má na svých webových stránkách přehledné informace pro rodiče ohledně narozenin, jsou tak zapojeni do celého procesu přípravy a mají důležitý úkol, předat paní učitelce alespoň jeden den před oslavou stručný text, ve kterém bude v bodech obsažen po jednotlivých rocích dosavadní životní příběh oslavence. Například co oslavenec s rodiči zažil, co se naučil, první slova, kroky, sourozenci, jaké dostal jméno a proč, zájmy, povaha, co mu jde a co se touží naučit, jeho sny, rodina, zvířata... prostě události, které ho provázely rok po roce až do přítomnosti. To je opravdu pečlivá příprava, která pomůže učitelce „ušít“ narozeninový příběh dítěti na míru. Ve všech waldorfských třídách, kde jsem se dotazovala, přinášejí rodiče v den narozenin doma upečený dort a někde také pár fotografií z minulých let života dítěte, které učitelka může použít k ilustraci narozeninového příběhu.

Narozeninové písničky

Hudba patří k oslavám a o narozeninách to platí dvojnásob. I v mateřských školách všech typů, které jsem porovnávala, se během narozenin zpívá. Nejčastěji „Narozeninová“ Z. Svěráka a J. Uhlíře, v jednom případě to byla píseň „Máme tě rádi“ od M. Růžičkové.

Narozeninová   Z. Svěrák, J. Uhlíř

1. *Franta má narozeniny,
my máme přání jediný,
štěstí, zdraví, štěstí, zdraví,
hlavně to zdraví.*

2. *Dobré je, že jsi na světě,
koukni, jak rádi máme tě,
štěstí, zdraví, štěstí, zdraví,
hlavně to zdraví.*

*R: Zvedněte číše do velké výše,
je tady moštu jak pro celý pluk, a proto
ťukneme jednou, ťukneme dvakrát,
ťukneme třikrát, víc už ani ťuk.*

3. *Lokni si jako krokodýl,
budeš tu s námi o to dýl,
štěstí, zdraví, štěstí, zdraví,
hlavně to zdraví.*

4. *Když už se člověk narodí,
dej Bůh, ať málo marodí,
štěstí, zdraví, štěstí, zdraví,
hlavně to zdraví.*

5. *Franta má narozeniny,
my máme přání jediný,
štěstí, zdraví, štěstí, zdraví, hlavně to zdraví.*

Zpravidla se ve školkách zpívá první, případně i druhá sloka, celý text je pro předškolní děti poměrně dlouhý.

Narozeninová   Albert Hammond, Volker Rosin, český text M. Růžičková

*Každý rok, jak léta jdou a není to náhodou,
všichni lidé přát mu jdou, přišlo na svět dítě.*

*Bez zubů a bez šatů, na mámu a na tátu,
směje se a kouká tu, tak hodně štěstí,*

R/: Máme tě rádi, máme tě rádi, přejem všechno nejlepší, máme tě rádi:

*Přátelé ti přišli přát, všichni, které máš tak rád,
ty máš dnes svůj velký den, tak hodně štěstí.*

*V tento velký, slavný den, musíš být i překvapen,
tobě dárky přinesem, tak hodně štěstí.*

R/: Máme tě rádi, máme tě rádi, přejem všechno nejlepší, máme tě rádi: /

*Hodně zdraví přejeme, hodně štěstí přejeme,
až se za rok sejdeme, budeš zase větší.*

Lá lá lá lá.....

R/: Máme tě rádi, máme tě rádi, přejem všechno nejlepší, máme tě rádi: /

Ve waldorfských mateřských školách a i v některých „klasických“ mateřských školách se oslavenci zpívá na jeho přání, tedy vybere si, co by rád slyšel. Obvykle jsou to české lidové písně, které ostatní děti znají. Zpívají děti společně s paní učitelkou. V jedné ze tříd waldorfské mateřské školy upravila paní učitelka text básně ze sbírky J. Kožíška s motivy zvířátek, která jdou popřát dítěti k narozeninám. Text je doprovázený melodií písně *Voda, voděnka* J. Uhlíře (z pohádky *S čerty nejsou žerty*), tato melodie se na báseň přesně rytmicky hodí. Písnička se dětem zpívá, když jdou oslavenci popřát. Mohou se při ní „vtělit“ do role zvířátka podle své volby a tak se jim usnadní situace, kdy se mnohým dětem nechce dojít k oslavenci a potrást mu rukou, protože se stydí.

Text písničky je následující:

Zvířátková k narozeninám podle J. Kožíška upravila V. Šimková

Jdou zvířátka jdou, pěkně za sebou,

První běží s pozdravením, první běží s pozdravením, s výsluhou.

U lesíka dál, pěkný pejsek stál,

Dal děťátku dobré jitro, dal děťátku dobré jitro, jen se smál.

Já kočička, ach, z říkání mám strach,

Přeji, ať se dobře žije, v kopcích, ať se dobře žije, v dolinách.

Myška řekla v ráz a já přeji zas,

Abys bylo pořád zdravé, abys bylo pořád zdravé, v každý čas.

Veveruška dál, přála, jak by hrál

Ať maminka i tatínek, ať maminka i tatínek, má tě rád

Ježek naposled, ku přání se zved,

Dej ti Pán Bůh dobré běhy, dej ti Pán Bůh dobré běhy, tisíc let

Kde je lidem všem, láska zákonem

Dobře je být na tom světě, dobře je být na tom světě, děťátkem (jméno)

Jak prožívají děti svou oslavu

Jak se cítí děti a projevují své emoce při oslavách v mateřské škole, byla další z výzkumných otázek, které jsem si určila v zadání této práce. Jako metodu pro toto zkoumání jsem mohla použít přímé pozorování, jelikož sama pracuji jako pedagog, nyní v lesní mateřské škole a dříve jako asistent pedagoga ve waldorfské mateřské škole.

Pozorovala jsem desítky dětí při jejich narozeninovém rituálu a dle mé zkušenosti je hlavním kritériem pro srovnání projevů dítěte v roli oslavence jeho věk. Z pozorování je patrné, že čím je dítě starší, projevuje více sebejistoty a vychutná si pozornost zaměřenou na vlastní osobu. S rostoucím věkem a délkou docházky do mateřské školy je dítě jistější, mnohokrát rituál prožilo v roli pozorovatele a je pro něj snadnější si jej jako král s radostí užít. I proto mají některé učitelky obavy, že oslava je pro malé dítě spíše stresovou situací. Jedna asistentka pedagoga uvedla v rozhovoru, že v některých mateřských školách, kde působila, byly oslavy pro malé dvouleté děti

velmi stresující. Učitelky zde bez rozdílu věku slavily narozeniny stejným způsobem, děti stály v kruhu, oslavenec dostal korunu, byl „očarován“ a „zaklet“ do prince či princezny a plnily se mu tři přání (hra, písnička či říkanka), poté byl „odčarován“, pořád stál v kruhu uprostřed, musel rozdat všem bonbóny a všechny děti mu musely potřást rukou, kdo nechtěl, byl donucen. Se smutkem poznamenala, že by bylo snad lepší narozeniny v této mateřské škole ani neslavit. Jak je vidět, ne všechny (i dobře myšlené) rituály jsou pro děti jistotou a bezpečím. Chtěla bych věřit, že je tato zkušenost spíše výjimkou a pedagogové jsou citliví a dokážou rozpoznat, pro které děti je pozornost příjemná a komu vadí. Lidé jsou však různí a ne každý pedagog má potřebné vzdělání, zkušenosti a zejména cit pro duši dítěte, schopnost respektovat jeho individualitu a momentální psychický stav.

V dotazníku, který je přílohou této práce, vyjádřily tři učitelky názor, že je pro děti stresující být středem pozornosti a rády by proto způsob oslavy v jejich mateřských školách změnil. Všechny tři dotazované pracovaly v „klasické“ mateřské škole a narozeniny tam slavily i s nejmladšími dětmi (dvouleté). Jejich oslava probíhala velmi podobně: rozdávání bonbónů, přání a zazpívání písničky.

Jiná učitelka s dlouholetými zkušenostmi v heterogenní třídě se rozhodla právě s ohledem na věk dětí, že v nově založené třídě pro dvouleté až tříleté děti oslavy narozenin nebudou dělat vůbec. Ve waldorfských mateřských školách obvykle začínají slavit narozeniny s dětmi až ve čtyřech letech, kdy je dítě zralejší, nějaký čas již do mateřské školy dochází a mohlo rituál narozenin zažít v roli pozorovatele.

Dalším úhlem pohledu na prožívání dětí je kromě věku a zralosti dítěte jeho individuální temperament. Ne všechny děti pociťují pozornost zaměřenou na sebe sama jako příjemnou i v běžných situacích, natož při speciálních příležitostech jako jsou narozeniny. Jejich chování ovlivňuje vnitřní nastavení, které máme vrozené. Dítě radostného, sangvinického temperamentu se bude z pozornosti těšit. Naopak jemné, bojácné dítě se bude obávat všeho nového a neznámého a bude potřebovat velkou podporu učitelky, její jemné vcítění a přizpůsobení celé oslavy své potřebě tak, aby pro ně byla příjemnou událostí. Mnohokrát jsem byla svědkem situace, kdy se dítě prostě „zaseklo“ a nechtělo projít bránou, vyfotit se, vylézt na královský trůn či nechat si nasadit korunu. Vždy se vyplatila trpělivost a jemnost, kdy jsme dítě do rituálů nenutili

a přešli k další části oslavy. Hlavní je spokojenost a radostné prožití před dogmatickým trváním na přesných postupech.

6. 2 Oslavy v rodinném prostředí

Druhou praktickou částí mé práce je průzkum narozeninových oslav v domácím prostředí. Mým záměrem bylo dozvědět se od rodičů, jestli mají svoje vlastní narozeninové rituály a získat jejich popis.

6. 2. 1 Charakteristika výzkumného souboru

Jako metodu pro výzkum jsem zvolila formu anonymních dotazníků, doplněných rozhovory s respondenty. Součástí výzkumného šetření je detailní případová studie z vlastní rodiny. Rozhodla jsem se uvést své vlastní rodinné rituály do této práce, protože jedinečná hluboká zkušenost a osvědčený způsob narozeninové oslavy jak doufám, může být inspirací pro další rodiče. Je zároveň mým osobním příspěvkem do tématu rodinných rituálů.

Výzkumným souborem jsou rodiny s jedním či více dětmi předškolního věku. Dotazníky jsem distribuovala osobním předáním v mateřských školách, kde jsem dotazovala i pedagogy, v mateřských školách, kde pracuji, dále mezi studentkami Učitelství pro mateřské školy na PF Jihočeské univerzity, které jsou zároveň matkami dětí a v neposlední řadě mezi svými přáteli a blízkými, kteří byli ochotni mi poskytnout odpovědi. Bydliště rodin nebylo podmínkou pro výběr respondentů, ale přesto jsem se snažila mít v souboru zástupce jak z vesnice, tak i z města. Vyplněné dotazníky jsem získala celkem od 13 matek dětí v předškolním věku, na zvolenou problematiku je tedy pohlíženo stejně jako výše kvalitativní optikou. Počet dětí v rodině se v dotaznících ukázal následně: v jednom dotazníku mají jedno dítě v rodině, v osmi případech jsou v rodinách dvě děti, ve třech případech tři děti a v jednom čtyři. Věk matek není pro účely tohoto výzkumu relevantní, ale pro úplnost udávám, že odpovídaly ženy v rozmezí 31 až 46 let.

6. 2. 2 Oslavy narozenin v různých rodinách

Ve všech rodinách, kde jsem se dotazovala, uvedli respondenti, že slaví narozeniny od narození dítěte v menším rodinném kruhu včetně babiček a dědečků. Polovina dotazovaných rodičů uvedla, že kromě rodinné oslavy pořádají ještě druhou dětskou oslavu pro kamarády. Tyto oslavy s kamarády nejčastěji rodiče začínají pořádat, když je dítěti pět až šest let. Časově se to shoduje s docházením dítěte do mateřské školy, čímž se rozšíří okruh známých a kamarádů, které chtějí mít děti v jejich slavnostní den při sobě. Součástí takové oslavy je občerstvení, dort se svíčkami a slavnostně vyzdobený dům (balonky, girlandy). U nejmenších dětí od narození do čtyř let věku dítěte všichni dotazovaní slavili pouze doma s rodinou. Při oslavě nechybí dort se svíčkami, dárky, fotografování, sváteční oblečení. Domácí prostředí se zdá být dotazovaným respondentům pro nejmenší děti nejvhodnějším.

Další popis se vztahuje k poslední výzkumné otázce v zadání této práce.

Jaké narozeninové rituály se odehrávají v rodině?

Tuto otázku jsem kladla rodičům a v dotazníku byla položena jako otevřená, měli možnost se rozepsat, jak vypadá narozeninový den jejich dítěte od rána až do večera. Takto podrobnou odpověď jsem dostala v sedmi případech. Matky mi tak poskytly nahlédnutí do jejich rodinných okamžiků štěstí, za což jsem jim velice vděčná. Jejich domácí štěstí se tak může přenést v rituálech, které zaujmou jiné rodiny, dál.

Rodinné rituály

Některé rodiny mají svoje specifické narozeninové rituály. Jak zmiňuje Kunze a Salamander (2011, s. 105), dětem se svátky líbí, když mají vždy shodný průběh a slaví se za pomoci stále stejných rituálů. Malé děti milují důvěrně známé tradice a vždy budou dávat pozor, zda jejich narozeninové ráno probíhá podle stejného rituálu jako každý rok. Teprve díky rituálům se oslavy stávají nezapomenutelnými svátky, na něž se často vzpomíná celý život. Individuální rituály rodinu drží zcela specifickým způsobem pohromadě a posilují ji.

Popíšu zde ty, co se vyskytly ojediněle a mohou být inspirací pro ostatní rodiče.

Například jedna z matek žijící na vesnici se třemi dětmi (jeden měsíc, tři a pět let) svého oslavence ráno vítá snídaní do postele, během oslavy dostává dítě královskou korunu a rodina si vypráví, co se v uplynulém roce v životě dítěte událo. Večer jej čeká narozeninová koupel a masáž. Tato rodina si ráda vychutnává intimní chvíle se svými dětmi a příliš „nefandí“ dětským oslavám v kavárnách či restauracích (matka, 36 let). Další z matek uvedla, že v narozeninový den si může oslavované dítě vybrat, jak a kde ho chce strávit. V nabídce nechybí výlety do přírody, kino, výstavy pro děti, výlet na kole, plavání v bazénu či aquaparku a další sportovní aktivity či odpočívání doma u pohádkových filmů. Jejich domácím rituálem je oslovovat dítě „Narozenínek“ a připravit mu na přání sváteční snídani, jako třeba vafle nebo palačinky. Jiná matka tří dětí (dva měsíce, tři a pět let) uvedla jako jejich osobní rodinný rituál prohlížení fotografií dítěte za uplynulé roky od narození. Mají zdokumentovány důležité okamžiky a děti mohou na fotografiích vidět svůj růst a změny vždy po půl roce až do aktuálního věku. Další matka šestiletého syna připravuje každoročně jeho oblíbený pudinkový dort, vyzdobí dům balonky, nachystá dárky, zpívají písničku a všechno nezapomenou vyfotografovat a také natočit na video. Matka šestileté předškolní holčičky a devítiletého syna připravuje rodinný oběd a od narození dětí na něj zvou celou rodinu včetně prarodičů, tety a strýce. Nechybí přípitek, fotografování, dort se svíčkami. Po obědě všichni spolu vyráží na procházku.

Další matka čtyř dětí žijící na venkově popisuje jejich rodinný narozeninový den takto: *„Narozeninový den začíná s probuzením – dítě dojde probudit a do ouška mu pošeptám, že má narozeninový den. Přichystám společnou snídani a od rána se všichni snažíme mu udělat den výjimečným. Odpoledne se sejdeme ve velkém rodinném kruhu – rodiče, sourozenci, prarodiče, tety, strejdové, bratrance .... Dítě dostane královskou korunu, všichni mu zazpívají, popřejí a předají dárky. Pak si vyprávíme jeho příběh o jeho příchodu k nám do rodiny. Prohlížíme si fotografie a všichni vyprávíme, co jsme s ním zažili za tu dobu, co je s námi. Místo oslavy vyzdobíme a všichni se pěkně upravíme.“*

V jiné rodině, kde otec dětí pochází z Brazílie, zpívají oslavencům (čtyřleté a sedmileté děvče) každoročně *Hodně štěstí, zdraví* česky, portugalsky, španělsky a dokonce anglicky, přitom sfoukávají svíčky na dortu. Dort se podává po slavnostním rodinném obědě, kde oslavenkyně sedí v čele stolu. Nechybí prarodiče a rodina sestry.

Aby čekání na dort nebylo tak dlouhé, dítě dostane hned ráno jednu svíčku při snídani, třeba na chléb s marmeládou a rodiče mu popřejí.

Při domácích dětských oslavách se podle odpovědí v dotaznících a rozhovorech, které jsem vedla, nejvíce vžilo užívání dvou písní, a to Narozeninová od Z. Svěráka a J. Uhlíře či česká verze americké Happy Birthday to you – Hodně štěstí, zdraví. V některých rodinách také při dětských „party“ pouštějí dětem reprodukovanou hudbu. Pouze v jedné dotazníku se vyskytla odpověď, že dceři nezpívají, protože si to nepřeje.

Náš narozeninový den

Já jsem se inspirovala waldorfskou pedagogikou a mnohé z toho, jak probíhá narozeninový den mých dětí, vychází z narozeninového rituálu ve waldorfské mateřské škole, kam moje děti chodily. Své děti v den narozenin ráno přicházím vzbudit a společně se těšíme, že za nimi znovu „přiletěla“ jejich narozeninová víla. Narozeninová víla je loutka z lehkých bavlněných nebo hedvábných šátků, ušila jsem ji pro každé dítě zvláště v barvách přírody podle ročního období, kdy se narodily. V předvečer narozenin tedy nikdy nesmím zapomenout vílu vytáhnout z truhly, kde je uložena po celý rok, protože děti na ni vždy čekají a bylo by velkým zklamáním, kdyby víla nepřišla.

Poté víla mými ústy promlouvá k dítěti a ještě v posteli si „špitáme“, jaké to bylo, když se narodilo. Vyprávím celý narozeninový příběh o domě na nebesích plném světla, kde přebývala duše dítěte předtím, než přišla do naší rodiny na Zemi. Ve vědomí mám přitom obraz duše dítěte sestupujícího na Zem do hmotného těla. Dětem to připodobňuji k novému kabátku (tělo), který si duše obléká a roste s ním po celý život. Narození vnímám jako průchod branou života. Když je náš kabátek již moc opotřebovaný, znovu procházíme branou, branou smrti a starý kabátek odkládáme. Tento obraz je dobrým pomocníkem v situacích setkání dítěte se smrtí, ať je to člen rodiny, domácí zvíře či nalezené mrtvé zvíře v lese.

Obr.č. 7: Vyprávění příběhu o narození při zapalování svíček.

Zdroj: archiv autorky

Když byly děti v předškolním věku, převažovalo pohádkové ladění příběhu. Později, tak od šesti, sedmi let, jsem přidávala vtipné okolnosti a reálné situace, které se odehrály v době kolem porodu dětí. Někdy jsem také příběh o narození vyprávěla až u stolu s dortem, kde svítí vždy tolik svíček, kolik je dítěti let. Dnes se objevují v obchodech svíčky jako číslice nebo nápisy (bohužel často anglické), já preferuji klasické dortové svíčky a myslím, že symbolika světla svící je skutečně krásným obrazem. Za každý rok jedna, tedy rok plný světla v životě dítěte či dospělého, čas, který je potřeba si připomenout a uvědomit. Obyčejný dort najednou získává pro tento okamžik něco navíc, symbolizuje to, co máme odžito a že jsme překonali třeba i temné časy a zkoušky. Světla ozařují naši minulost a dávají naději do budoucnosti. Je škoda tento moment uspěchat, proto svíčky zapalují během vyprávění příběhu o narození a každou svíci rozžehnu v pravý čas. Dítě má díky tomu možnost zpětně si zrekapitulovat celý dosavadní život. (Je praktické si pro tuto chvíli nachystat fotografie z minulých let, ale já vždy tak pečlivá nejsem. Spíše se během odpoledne oslavenec sám ozve, že by si rád prohlížel svoje album a já mu ráda vyhovím.)

Obr. č. 8: Víla dubnová

Obr. č. 9: Víla listopadová

Zdroj: archiv autorky

Fotografování s narozeninovým dortem a všemi členy rodiny je rituálem, který je pro malé děti samozřejmostí, zato starší školáci jej již nemají tolik v oblibě. Ale je to naše rodinná tradice, na které trvá zejména moje maminka, babička dětí. Její zásluhou je také tradiční ořechovo-čokoládový dort, který celé roky pekla pro mne a peče dál pro všechna svá milovaná vnoučata. Při focení nechybí narozeninová víla, kterou si dítě šťastně drží u sebe po celou dobu rozsvěcování svíček. Následuje rozbalování dárků. Odpoledne již obvykle zůstává poklidným dnem, nebo děláme to, co si přeje oslavenec. (Hrajeme hry, koukáme na pohádku nebo jedeme na krátký výlet na kolech.) Důležitým momentem je večer, kdy jde dítě spát. Ukládám je s narozeninovou vílou a má možnost se s ní naposled pomazlit a rozloučit. Po usnutí dítěte víla odlétá, aby se mohla vrátit zase za rok (a já nesmím zapomenout ji uklidit do truhličky ke svým sestřičkám ☺).

Narozeninová víla

Rituál narozeninové víly se zrodil před několika lety zásluhou Karin Fleischerové, učitelky waldorfské mateřské školy a farářce pražské Obce křesťanů (Sborník Věneček, léto 1, 2002). Narozeninová víla je loutka, kterou může ušít pro své dítě maminka. Víla provází dítě celým narozeninovým dnem. Ráno s probuzením dítěte přilétá do postýlky a špitá mu do ouška příběh o jeho narození, dítě pokaždé přivítá vílu s rozzářenými očima a naplněným očekáváním, že víla znovu přijde. Čekalo na ni celý rok! Jsou to velmi dojemné a intimní chvíle, dítě se těší již vpředvečer narozenin a doufá, že ani letos na ně víla nezapomene. Kouzlo tajemství spočívá v tom, že víla je s dítětem celý den, večer si s ním povídá v posteli, jak proběhl celý den, rozloučí se, usínají společně a v noci odlétá. Ráno je pryč a dítě bývá někdy trochu smutné, avšak dobře ví, že za rok, až bude mít další narozeniny, víla znovu přijde. Kdyby víla neodešla, celé kouzlo by se rychle vytratilo a víla by se změnila na všední obyčejnou hračku, i když s láskou ušitou od maminky. V dnešní době jsme si zvykli mít všechno hned, koupíme sobě i dětem prostě to, co potřebují, nečekáme na zvláštní chvíli. Je určitě dobře, že nemusíme trpět nouzí a nedostatkem, ale již jsme zapomněli na to, jaké to je po něčem dlouho toužit, čekat mnoho týdnů a měsíců a nakonec zažít tu velkou radost ze splněného snu. Právě proto je tu víla jen na jediný den a v očích dítěte je skutečně kouzelnou bytostí. Stejně smýšlí Pekařová (2006, s. 145) a současný přístup mnoha rodičů popisuje: „Zabíjíme v dětech jeden z nejvzácnějších vrozených pocitů, a to je touha. Dáváme jim to, co chtějí, ale i to, co nechtějí, po čem ještě ani netouží, o čem nesnily.“ „Nejkrásnější je doba touhy. Dosažení něčeho po době snění znamená nástup pokory, pocitu obstání, potřeby to chtěné udržet.“ To, jak projde naše dítě bouřlivými vodami puberty, a jak dopluje se svou lodí do dospělosti, je zakládáno již v raném dětství a jako rodiče a vychovatelé to můžeme nebo spíše musíme ovlivňovat. Proto má velký smysl i pro předškolní dítě, naučit se na to krásné čekat.

Víla by měla být ušita z hedvábí nebo bavlněného organtýnu v barvách podle ročního období, kdy se dítě narodilo. Celý návod k ušití víly můžeme najít ve sborníku Věneček Léto, č. 2, 2002, s. 39 nebo v publikaci od Šilarové (2008) *Tvoříme z ovčí vlny*. Vílu můžeme ušít pro každé dítě zvlášť nebo vyrobit jednu pro všechny členy rodiny.

Obr.č. 10: Narozeninová víla pro dítě, které se narodilo v červnu

Zdroj: archiv autorky

Dětské oslavy pro kamarády

Dětská oslava je zcela novodobou záležitostí. Z dotazovaných rodičů polovina uvedla, že kromě oslavy v úzkém rodinném kruhu pořádají ještě druhou, dětskou oslavu (párty). Rodiče se předem domluví s dítětem, zda by takovou oslavu chtělo a poté se obvykle připraví pozvánky pro kamarády. Existují i firmy, které se pořádáním

dětských oslav (párty) zabývají, stačí se rozhlédnout na internetu. Najdeme zde i mnoho tipů, jak si poradit s výzdobou, občerstvením a programem. Uvádím pro ilustraci seznam věcí, na které by rodiče podle odborníků na dětské párty při pořádání neměli zapomenout. (Narozeninové tipy, 2019)

- *Pozvánky* (Radí se zapojit děti do jejich výroby.)
- *Jídlo, pití, stolování* (Stylový dort, občerstvení, zdravé mlsání, dostatek pití, na podávání papírové či plastové nádobí a příbory, spousta ozdob, ubrousky, brčka, ozdoby a svíčky na dort...)
- *Dekorace* je také důležitá a pořadatelé oslav nabízí vše, co by si dítě mohlo přát. (Duhová party, party s puntíky, s motivem dětských hrdinů, zvířátek, pohádek, pirátů, dinosaurů...), nesmí chybět balonky, stuhy, vystřelovací konfety, girlandy, papírové čepičky, lampiony, frkačky.

A pokud by rodiče byli bezradní, je zde tým, který si s oslavou poradí za ně. V nabídce je: zapůjčení nebo prodej kostýmových doplňků, moderovaný program pro dětskou oslavu (kouzelník, animátor, profesionální mim), tvůrčí dílna a soutěže, malování na obličej a mnoho dalšího... (Narozeninové tipy, 2019)

Všichni mnou dotazovaní rodiče však zvolili cestu vlastní tvorby a nikdo z nich nevedl, že by někdy využil profesionálních služeb pořadatelů oslav (pro upřesnění musím dodat, že nikdo z respondentů nežije v Praze ani v jiném velkoměstě a je pravděpodobné, že ve větších městech spíše najdeme rodiče, kteří takových služeb rádi využijí). Rodiče z mého vzorku respondentů pro své děti připravují hry, kreativní činnosti, cesty za pokladem (šipkovaná s úkoly), či vyladí celou oslavu do jednoho tématu včetně kostýmů. To již vyžaduje náročnou přípravu a organizaci a osobně znám pouze jednu matku, která se do takových oslav každoročně pouští. Má tři děti a tematické narozeninové oslavy jsou její specialitou.

Jedna z matek dětskou domácí oslavu popisuje takto: „*Synek si může pozvat kamarády a svou oslavu si s nimi vesele užít. Připravuji šipkovanou za pokladem, děti hrají twistr a na schovávanou. Běhají, jí, křičí, vyvádí.*“ Tak komentovala s laskavým

pochopením jeho matka. Jiná matka kromě rodinné oslavy šestileté dceři navíc pořádala i dětskou oslavu pro kamarády. Do její přípravy zapojila i svou dceru. Společně upekly dobroty, vyzdobily stůl, dům a připravily také malé dárky pro děti. Dětem matka nachystala i kreativní program – vyrábění zápichů do květináčků. S narůstajícím věkem dětí se zábava proměňuje, a tak se mezi místy dětských oslav v dotazníku objevila i laser arena (u devítiletého chlapce).

7 DISKUZE

Co dětem předáváme skrze narozeniny? S jakými hodnotami se tak dítě každoročně setkává? Je to hromada dárků, dobré jídlo a milá pozornost? Nebo můžeme předat dítěti i něco navíc, co jej bude vyživovat a posilovat až do dospělosti? Jak uvádí Grün a Rogge (2013), narozeniny jsou jedněmi z rituálů, během kterých nejvíce vyjadřujeme svoje pocity. Můžeme je oslavit tak, že dítěti upečeme oblíbený koláč a společně ho sníme, ale to by podle autorů bylo příliš málo. Zastávají názor, že by narozeniny měly být příležitostí, kdy rodiče a sourozenci dítěti řeknou, čeho si na něm cení a co mu přejí. Každý dosažený rok má svůj vlastní význam. Jak krásně toto poselství předává právě narozeninový příběh ve formě pohádky, kdy dítěti vyprávíme o jeho příchodu na svět a postupně zrekapitulujeme celý dosavadní život! Předškolní dítě žije v magickém myšlení, jeho fantazie, symbolické hry a představy splývají s realitou. Pohádkové obrazy jsou velmi vhodnou formou, jak dětem přiblížit okolnosti jejich narození, případně i početí. Je na rodičích a jejich životní filozofii, jak uchopí možný přesah a učiní obraz více spirituálním či naopak materiálním. Přitom není podstatné, jakou filozofii, víru či přesvědčení mají. Jde o to, předat dítěti zprávu o tom, jak je výjimečné a jak se těšíme z jeho příchodu do naší rodiny.

Pokud k narozeninové oslavě přizveme vlastní rodinné a později v mateřské škole „školkové“ rituály, může díky nim získat mnohem hlubší rozměr. Když použijeme správné léčivé obrazy, duše dítěte bude sycena a naplňována bezpodmínečnou láskou a světlem z našich srdcí. Malé děti ještě mohou vnímat, že narození je pokračováním cesty jejich duše, větší děti postupně toto spojení ztrácí. Naším vědomým přístupem jim můžeme pomoci tento kontakt uchovat a skrze pohádkový obraz nebeského

království v narozeninovém příběhu nabídnout odpovědi na otázky, odkud k nám přišly.

Tento názor opírám o vlastní zkušenosti a pohled rodiče, který má patrně odlišnou životní filozofii než většina ostatních. Proto se tento můj pohled promítá do psaní celé bakalářské práce a ovlivňuje také interpretaci dat, která jsem získala. Zároveň bych ráda podotkla, že si tuto odlišnost uvědomuji a mým záměrem bylo vedle kvalitativního výzkumného šetření ukázat také alternativní cestu k uchopení tématu oslav narozenin.

Den narozenin dítěte, by měl být výjimečným a měl by probíhat podle přání dítěte. Netvořme jej pro okolí, širší rodinu a další účastníky oslavy. Nechejme dítě být králem či královnou dne a narozeninové rituály si upravme pro vlastní potřebu a ke spokojenosti našeho dítěte.

Úplně stejný model mohou využít i pedagogové v mateřských školách. V kolektivu dětské třídy se vyskytují děti z velmi různých rodinných prostředí, často i ze sociálně znevýhodněných rodin. O to víc takové dítě potřebuje v životě lásky, pozornosti, laskavého přístupu a situací, kdy může zažít pocit jedinečnosti a bezpodmínečného přijetí. Vědomá práce učitelky na přípravě oslavy narozenin dítěti předává prožitek sebehodnoty a do jeho budoucího života vnáší hodnoty respektu, úcty k sobě i druhým a lásku k sobě samému. A to není vůbec málo.

Jako jeden z cílů této práce, bylo zmapovat a popsat, jak slaví narozeniny různé typy mateřských škol a jejich srovnání. Na základě odpovědí v dotaznících mohu konstatovat, že na rozdíl od „klasických“ mateřských škol, školy pracující na principech waldorfské pedagogiky mají dětské narozeninové oslavy propracovány do nejmenších detailů. Nabízí se otázka, proč tomu tak je?

Dle mého názoru, jedním z důvodů je doba, po kterou waldorfské mateřské školy s tímto tématem již pracují. Waldorfská pedagogika v celosvětovém měřítku letos oslavuje již 100 let od svého založení. V České republice vznikly první waldorfské mateřské školy v roce 1991, tedy těsně po sametové revoluci v listopadu 1989. Od začátku jejich působení bylo součástí školního vzdělávacího plánu narozeniny dětí ve waldorfských školách slavit. První české učitelky zakládající waldorfské mateřské školy

se jezdily inspirovat do zahraničních waldorfských mateřských škol a mohly tam pozorovat, jak oslava narozenin dítěte probíhá. Je to tedy již bezmála 30 let, co se základní koncept narozeninové oslavy v českých waldorfských školách vytvořil a během let rozvíjel. To je značný časový náskok před „klasickými“ mateřskými školami.

Historický vývoj pedagogického modelu „klasických“ mateřských škol sahá ještě mnohem dále, až do první poloviny 19. století. V rámci institucionální předškolní výchovy se však téma slavení narozenin dětí neobjevuje až do roku 1989. I v období od roku 1989 do současnosti se v „klasických“ mateřských školách oslavám narozenin dětí nevěnovala tak velká pozornost.

Proto bych se přikláněla k tomu, „klasické“ a waldorfské mateřské školy v tomto ohledu tak úplně nesrovnávat. Učitelky z „klasických“ mateřských škol v současnosti projevují velký zájem o to, dozvědět se, jak mohou svoji práci obohatit o zkušenosti z jiných mateřských škol a od jiných pedagogů. Jsou velmi otevřené (alespoň podle odpovědí v mém vzorku respondentů, jejichž převaha je z řad studentek oboru Učitelství pro mateřské školy na PF Jihočeské univerzity v Č. Budějovicích), což je hodno ocenění a považuji to za jeden z předpokladů pro kvalitní práci s dětmi.

Dalším důvodem, proč jsou ve waldorfských mateřských školách oslavy narozenin tak propracovány, je samá podstata waldorfské pedagogiky. „Dítě v úctě přijmout, s láskou vychovat a ve svobodě propustit.“ (Smolková, 2007) Celý rytmus dne, týdne a roku je zde protkaný nespočtem rituálů. Každý z nich má svůj smysl, účel a formu, a je zařazen ve správný čas. Oslavy narozenin dětí mají mezi všemi ostatními rituály a slavnostmi roku výjimečné postavení.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem si stanovila za cíl zjistit, jak se oslavují narozeniny předškolních dětí v současných českých mateřských školách a v rodině. Jako formu pro toto zkoumání jsem si zvolila kvalitativní výzkumné šetření, které mělo poskytnout hlubší porozumění tomuto jevu a zároveň být inspirativním zdrojem rituálů k oslavě narozenin předškolních dětí pro jejich rodiče a pedagogy v mateřských školách.

Práce zahrnovala dvě prostředí, školu a rodinu. Toto spojení jsem zvolila záměrně, protože způsoby oslav narozenin v mateřských školách mohou být inspirující pro rodiče, aby si obohatili na jejich podkladě svoje domácí oslavy v rodině. A zároveň některé z rodinných rituálů se mohou stát součástí oslav narozenin v mateřské škole.

Výzkumné šetření poukázalo na rozdílné pojetí narozeninových rituálů v různých typech mateřských škol. Klasické mateřské školy svoji formu oslav staví na pozitivní pozornosti věnované dítěti a doprovázejí ji zpěvem, drobným pohoštěním a přáním oslavenci, který má někde titul krále či královny dne. S tím jsou spojena i určitá privilegia, která mu přísluší. Waldorfské typy mateřských škol mají svoji oslavu detailně propracovanou a doprovází ji mnohem více rituálů. Za nejdůležitější z nich považují vyprávění narozeninového příběhu, který přináší dítěti mnoho hodnot. Přesahuje tak v dnešní materiálně zaměřené společnosti pouhou konzumací darů a pohoštění, doprovázených obvyklými společenskými zvyky blahopřání. Lesní mateřské školy stojí někde uprostřed. Ke svým rituálům se inspirují u waldorfské pedagogiky, upravují je však z praktických důvodů tak, aby se daly provádět venku v přírodě. Jednodušší formy oslav se volí také tam, kde je skupina dětí složena z věkové kategorie od dvou do tří let. Nejmenší děti potřebují jednoduchost, čitelnost a pevný řád. Proto některé učitelky slaví s dětmi až od tří let věku. Jedno mají všechny školy společné, a to myšlenku, že narozeniny dětí se mají oslavovat a budovat tak v dítěti pocit přijetí, jedinečnosti a láskyplné pozornosti.

Druhá část mého výzkumného šetření poskytla pohled na oslavy v rodinách a ukázala, jaké rituály používají při oslavách narozenin čeští rodiče. Za dobrou zprávu považují, že se ve všech rodinách, které byly zastoupeny ve výzkumném souboru, o narozeninách zpívá a rodiče se snaží svým dětem učinit tento den výjimečným. Ve

svých nápadech jsou velice kreativní a upřednostňují vlastní pojetí před hotovými produkty profesionálních pořadatelů dětských oslav. Dětským party se však nevyhýbají a od staršího předškolního a mladšího školního věku dětí jim takové oslavy s kamarády dopřávají. Důsledkem toho bývá situace, že dítě svůj narozeninový den někdy oslaví dvakrát až třikrát. Poprvé s rodinou, podruhé ve školce a potřetí s kamarády. Intimnější charakter má oslava u nejmenších dětí od narození do tří let. Nikde nechybí dort se svíčkami, dárky a společnost prarodičů a dalších rodinných příslušníků. Někteří rodiče mají své jedinečné rodinné rituály, ke kterým patří například provázení dítěte narozeninovou vílou, loutkou, kterou pro ně ušila jeho maminka.

Narozeniny jsou příležitostí projevit dítěti plnou pozornost, radost, že je součástí naší rodiny a dětského kolektivu, ukázat mu, jak je jedinečné. To, jak je dítě prožije, plně závisí na přístupu nás dospělých. Když prodchneme narozeninový den dítěte dobře zvolenými rituály, proměníme jej v posvátný čas, který se otiskne do jeho duše a tento pocit bezpodmínečného přijetí si bude dítě odnášet až do dospělosti.

Ze srdce si přeji, aby rituály uvedené v této práci pomohly inspirovat rodiče i pedagogy k vytvoření vlastních skvělých oslav pro jejich děti.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BEČKOVÁ, Ivana. *Uspokojování potřeb dítěte v kontextu dnešní rodiny a mateřské školy v souvislosti s nepravidelnou docházkou*. Praha, 2005. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Katedra předškolní pedagogiky. Vedoucí diplomové práce Jana Kropáčková

BEJŠÁKOVÁ, Pavla, Irena JÁNSKÁ a kol. (ed.). *Sborník č.2 Věneček Léto 1*. Praha: Asociace waldorfských mateřských škol, 2002

FULGHUM, Robert. *Od začátku do konce: naše životní rituály*. 2. vyd., Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0245-1

GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-178-6

GRÜN, Anselm a Jan-Uwe ROGGE. *Když se děti ptají na Boha*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0341-4

KAUFMANNOVÁ-HUBEROVÁ, Gertrud. *Děti potřebují rituály*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-203-3

KOPŘIVA, Pavel, Jana NOVÁČKOVÁ, Dobromila NEVOLOVÁ, Tatjana KOPŘIVOVÁ. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2007. ISBN 80-901873-7-4

KUNZE, Petra a Catharina SALAMANDER. *Malé děti potřebují rituály*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3405-4

LINTON, Ralph a Adelin LINTON. *The Lore of Birthdays*. Omnigraphics, 1952. ISBN 978-07-808-026-50

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-504-2

NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-397-3

OPRAVILOVÁ, Eva a GEBHARTOVÁ Vladimíra. *Rok v mateřské škole*. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-80-7367-703-9

PEKAŘOVÁ, Lidmila. *Jak žít a nezbláznit se*. Olomouc: Poznání, 2006. ISBN 80-86606-49-X

SHORNÁ, Blanka. *Svátky a tradice v rodině s předškolními dětmi*, České Budějovice, 2014. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity. Katedra pedagogiky a psychologie. Vedoucí bakalářské práce Alena Váchová

SKOPOVÁ, Kamila. *Rodinné svátky o století zpátky*. Praha: Akropolis, 2010. ISBN 978-80-87310-11-3

SMOLKOVÁ, Táňa. *Dítě v úctě přijmout*. Praha: MAITREA, 2007. ISBN 80-903761-2-6

SOULE, Amanda Blake a Stephen SOULE. *Rytmus rodiny*. Olomouc: ANAG, 2015. ISBN 978-80-7263-959-5

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál s.r.o., 2007. ISBN 978-80-7367-313-0

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Rodinné svátky a oslavy*. Praha: Albatros, 2010. ISBN 978-80-00-02318-2.

Online zdroje:

Narozeniny. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]: datum poslední revize 18. 6. 2019 [cit. 2019-4-6]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Narozeniny>

Slavnost. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]: datum poslední revize 4. 6. 2019 [cit. 2019-4-6]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Slavnost>

Narozeninové tipy. [mojeparty.cz](http://www.mojeparty.cz) [online]: datum publikování 26. 3. 2019 Dostupné z: <https://www.mojeparty.cz/party-blog/manual-k-bajecne-detske-party>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník NAROZENINY v MŠ

Příloha č. 2: Dotazník NAROZENINY pro rodiče

Dotazník NAROZENINY v MŠ

Dobrý den, jmenuji se Kateřina Musilová a jsem studentkou 3. ročníku Učitelství pro mateřské školy na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Píši bakalářskou práci na téma **Oslava narozenin v MŠ a v rodině**. Prosím Vás o spolupráci a trochu Vašeho času. Zajímalo by mě, zda slavíte narozeniny dětí v MŠ a pokud ano, jak tato oslava probíhá. Předem moc děkuji za Vaše odpovědi a čas.

Pokud byste měl/a zájem o zpracovanou bakalářskou práci na toto téma, obraťte se prosím na mne na této adrese: **musilova.k@seznam.cz**

Prosím Vás o tyto údaje:

1. V jaké MŠ pracujete? klasická / Montessori / lesní / Waldorfská / křesťanská / dětská skupina / jiná (*prosím vypište*)
2. Místo, kde se Vaše MŠ nachází: malé město / velké město / vesnice (*nemusíte konkrétně vypisovat*)
3. Počet tříd ve Vaší MŠ:
4. Počet dětí ve třídě:
5. Homogenní/heterogenní třída
6. Od kolika let dítěte slavíte v MŠ jeho narozeniny?
7. Spolupráce s rodiči:
(Např. přinesou upečený dort / drobné občerstvení / ovoce / bonbóny..) ANO/NE
8. Jak slavíte narozeniny dětí?
(dort / svíčky / dárky / výzdoba / fotografování / písnička / trůn pro oslavence / přání...)
9. Máte nějaký zvláštní školkový rituál v den narozenin dítěte? Jaký?
10. Co si myslíte o slavení narozenin ve Vaší MŠ?
  - a. Líbí se mi, jak to u nás děláme.
  - b. Narozeniny bych raději ve školce neslavila.
  - c. Narozeniny slavíme, ale myslím, že pro některé děti je to velký stres, být středem pozornosti a tak bych některé věci ráda změnila.
  - d. Uvítala bych sbírku nápadů, jak probíhá oslava v jiných MŠ.
  - e. Jiný názor, jaký?

Dotazník NAROZENINY pro rodiče

Dobrý den, jmenuji se Kateřina Musilová a jsem studentkou 3. ročníku Učitelství pro mateřské školy na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Píši bakalářskou práci na téma **Oslava narozenin v MŠ a v rodině**. Prosím Vás o spolupráci a trochu Vašeho času. Zajímalo by mě, jak prožíváte narozeninový den se svým dítětem a zda máte nějaké své rodinné rituály. Předem moc děkuji za Vaše odpovědi a čas.

Pokud byste měl/a zájem o zpracovanou bakalářskou práci na toto téma, obraťte se prosím na mne na této adrese: **musilova.k@seznam.cz**

Prosím Vás o tyto údaje:

1. Váš věk:

2. Místo, kde žijete: (postačí – malé město / velké město / vesnice)

3. Počet dětí v rodině a jejich věk:

4. Jak slavíte narozeniny dětí?

(Např. doma s rodinou, dětská oslava, dort, svíčky, dárky, přátelé-příbuzní, výzdoba, sváteční oblečení, fotografování, písnička – jaká, úplně jinak ☺...)

5. Máte nějaký vlastní rodinný rituál v den narozenin dítěte?

6. Můžete popsat, jak vypadá narozeninový den Vašeho dítěte od rána až do večera?